

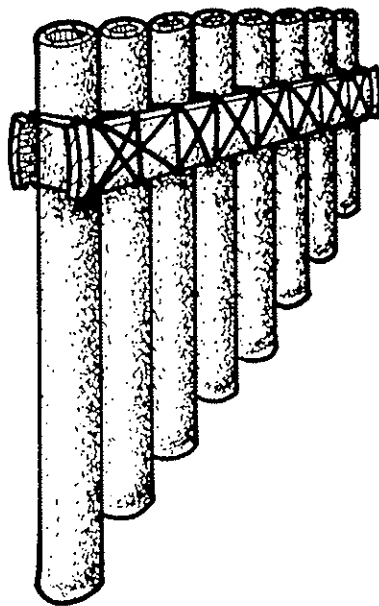
TALLERS DE MÚSICA POPULAR

INSTRUMENTS DE MÚSICA TRADICIONALS VALENCIANS CONSTRUÏTS EN CANYA

GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA DE CULTURA, EDUCACIÓ I CIÈNCIA
DIRECCIÓ GENERAL DE CENTRES I PROMOCIÓ EDUCATIVA

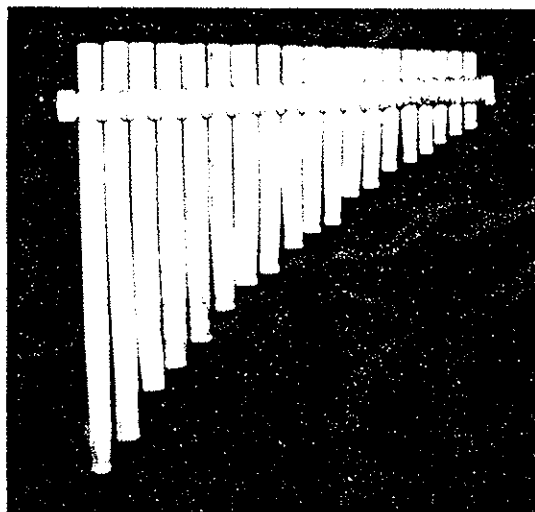
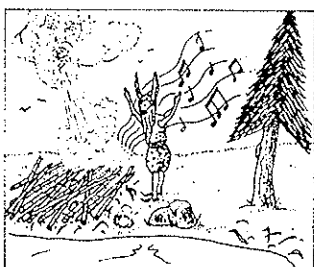
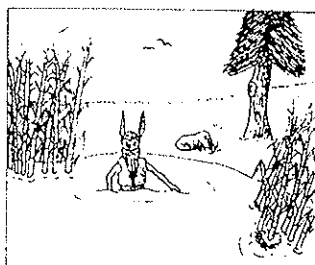
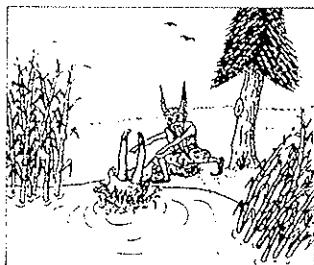
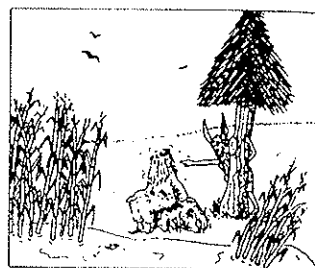
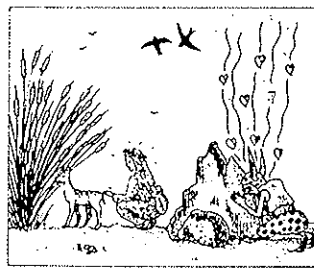
BUFACANYES

BUFACANYES

És la tan estesa i coneguda «Flauta de Pan» que al País Valencià i Catalunya s'anomena bufacanyes. Conta la llegenda que el déu Pan estava molt enamorat de la jove nimfa Siringa, estava tan enamorat que la perseguia per tots els llocs i a tothora, no pensava més que en posseir-la. Ell, Pan, era barbut i lleig; ella, guapa i esbelta. Però Siringa fugia de Pan perquè no en volia saber res, fins i tot l'espantava. Un dia Siringa estava vora un llac i no s'havia adonat que Pan estava molt a prop seu, i quan Pan es va llençar per abraçar-la, ella es va tirar al llac que estava plé de canyes. Pan la va buscar per l'aigua i no la va trobar fins que s'adonà que la nimfa s'havia convertit en una canya més. Desesperat, les va tallar totes i va plorar molt amargament tan fort i apenat que el déu dels vents es va compadir d'ell i bufà sobre les canyes ja tallades les quals començaren a sonar imitant la veu de Siringa. Aleshores emocionat Pan les va agafar i va fer un manoll per portar-les sempre amb ell.

Dins la península aquesta flauta ha tingut diferents noms segons l'ús que se n'ha fet i la procedència: rondador, silbato de Pico, Siringa, Sonaveus, Capapuercos o castrapuercos (perquè era mitjançant el seu so com s'anunciaven els capadors), escardaixos o sonatruges i esmolet. Aquest últim és molt fàcil d'escoltar puix els afiladors s'anuncien amb ell. Aquest esmolet està fet de fusta i tradicionalment porta llaurat el cap d'un cavallet de mar.

CONSTRUCCIÓ

Material:

— Una canya sencera que tinga vuit canuts aprofitables (el més gros no ha de depassar els 16 mm., i ha de tenir un mínim de 19 cm. de llarg. A partir d'aquest canut en contarem vuit més que ens serviran per a completar l'instrument).

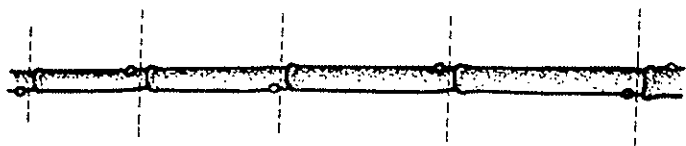
— Un canut de 20 cm. de llarg i més de 25 mm. de gros.

— Fil de cànem.

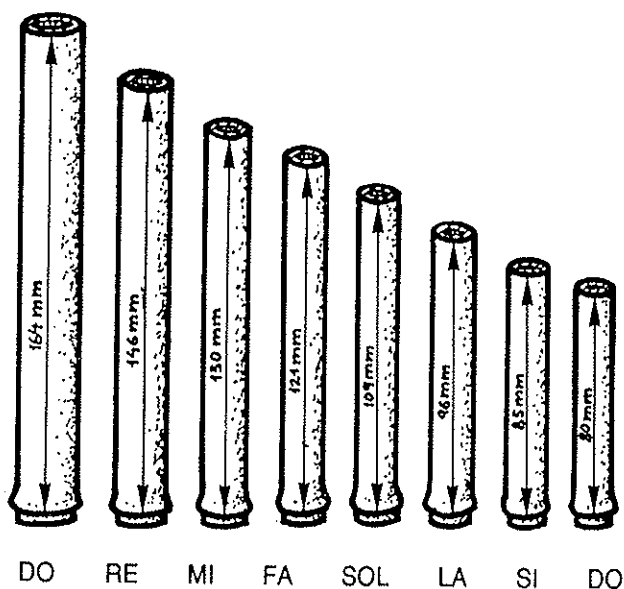
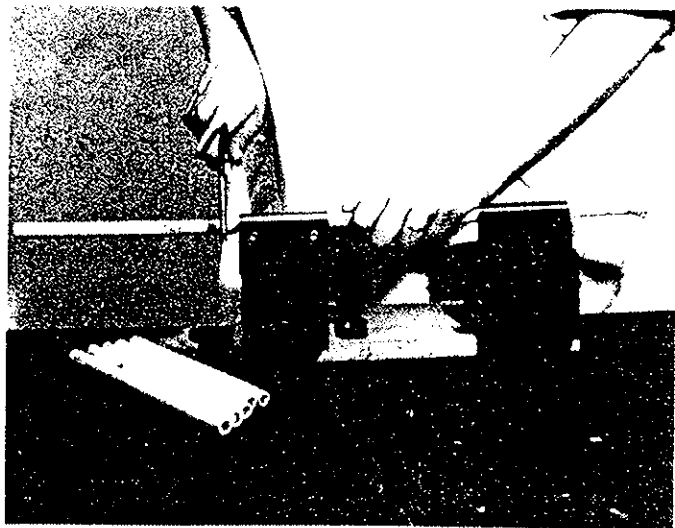
— Tallant.

— Serra, paper de vidre del 0, navalla, regla o cinta mètrica i llapis.

— Algún instrument ja afinat: flauta dolça, armònica, xilofò... per poder afinar el bufacanyes.

Recordem que la canya té a la vora de cada nuc un petit brot, doncs serrarem tots els canuts a mig cm. del nuc en la part del brot, i els anirem col·locant en el mateix ordre damunt la taula. Ho netejarem tot i escatarem els talls que hem fet en cada canut però sols la part que és tapada.

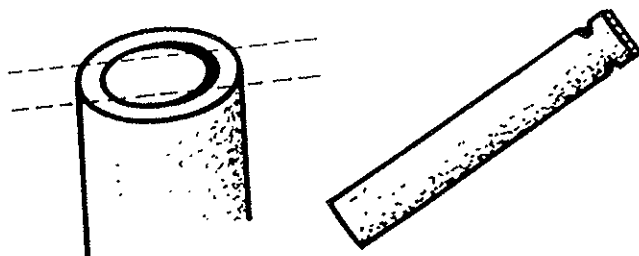

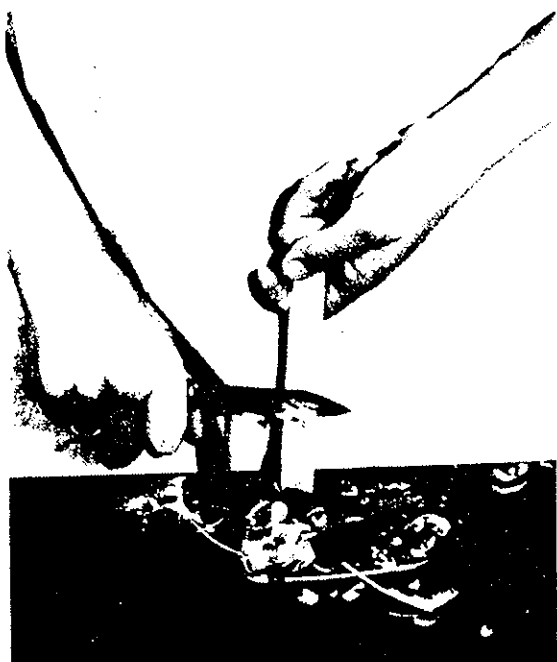
A continuació anirem tallant cada canut segons les mides que donem en la figura. Però aneu amb compte: cal medir-les no des de baix sinó des del nuc.

Si no teniu coneixements musicals l'afinació aconseguida serà suficient. Mireu ara que en l'interior dels tubs no quede ningú tel que puga impedir el so o canviar l'afinació. Escateu ara aquestes boques en tots els tubs; però si sou músics, caldrà anar afinant-la a poc a poc llevant-li amb el tallant o escat llargària a cada nota fins afinar-la segons la regla següent: quan més llarga més greu, i quan més curta més aguda. Atenció amb els instruments transpositors! doncs hem d'afinar-los amb el so real de l'escala de Do Major.

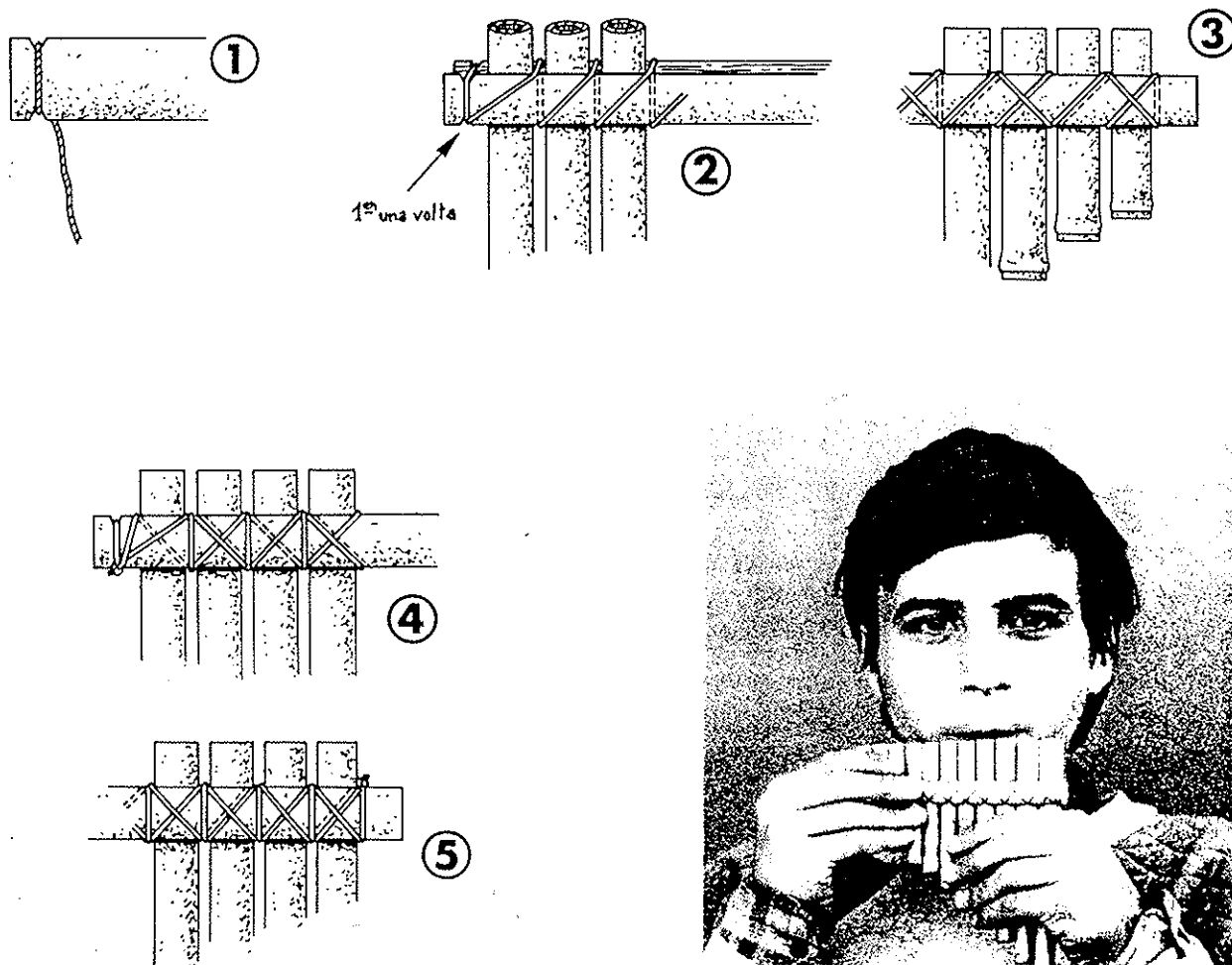

Ara predrem el canut que tenim a part i l'obrirem amb la navalla tal com indica la figura. També amb la navalla deixarem planes les cares internes vàlides i les escatarem. Farem dues mosses a un dels costats en les dues canyetes resultants i ja ho tenim a punt per nuar-ho.

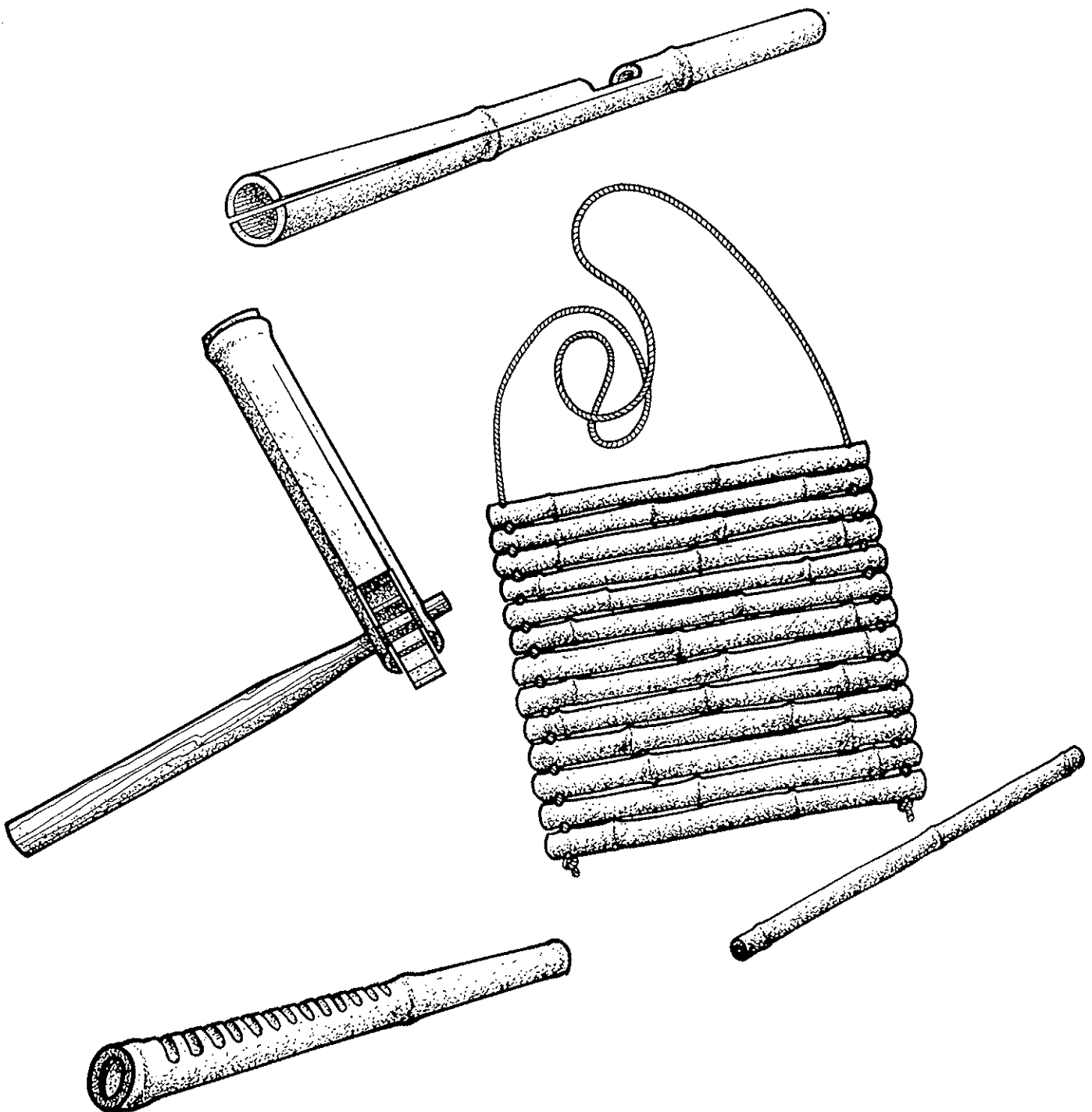

A aquest efecte seguirem el procés que es detalla en les gràfiques.

INSTRUMENTS IDIÒFONS:
PICACANYES, REGUERREC,
GUITARRA DE CANYA I CARRANC

Tots aquests instruments han estat usats com a complement en diverses agrupacions instrumentals, com són les rondalles i les murgues. El picacanyes i el reguerrec eren els més usats juntament amb altres instruments construïts amb diferents materials: ferrets, botelles llaurades, castanyetes, simbombes i panderetes. Una mostra que encara es conserva aquesta tradició la trobem en un poble muntanyós, Vil·lafranca dels Ports, on hi ha un home que tots els anys per les festes ix amb la rondalla tocant el reguerrec.

Per Nadal, els instruments eren molt importants en l'acompanyament de les nades. El so del carranc i del rossinyol (1) es fonia amb les simbombes i panderetes al mateix temps que tothom enlairava la veu amb melodies nadalenques. A la sortida de la missa del gall aquests instruments eren debilitats pel soroll sorprenentment fort de les carraques, instrument amb les mateixes característiques que el carranc però fet en fusta i que podia tenir fins i tot quatre llengüetes percutores.

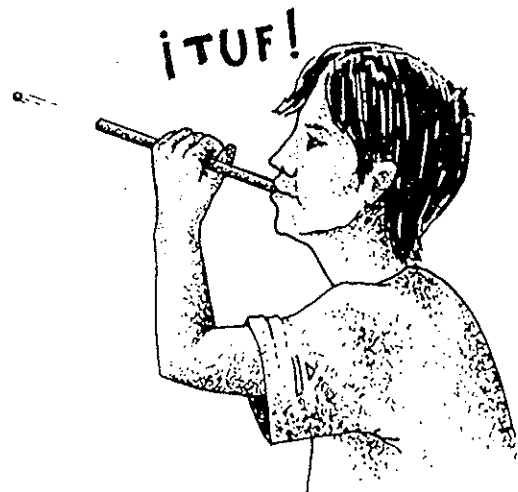
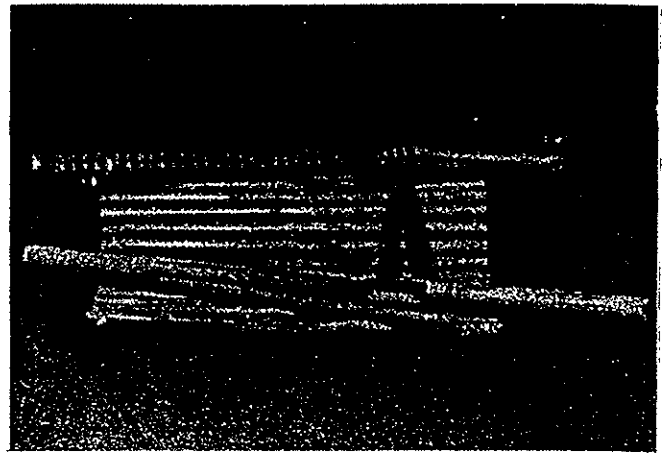
(1) Instrument del qual parlarem més endavant i el construirem, que imita el cant d'aquest ocell.

Per Carnestoltes tots els instruments són bons, quan més soroll i bullicia armem, més que millor. La guitarra, el picacanyes i tots aquells que podrem construir són bons per a la festa.

Els quatre instruments en qüestió eren molt usats tant per la senzillesa de construcció com per la facilitat de fer-los sonar. Per això han estat instruments musicals molt usats com a joguets. Era natural que els mateixos xiquets quan eixien a jugar per les rodalies es trobaren amb canyes de tantes com n'hi havia a l'horta i vora els rius, i feren joguets de tot tipus: vaixells, canuts i tota una sèrie de joguets musicals.

Pel que fa a la classificació dels instruments cal assenyalar que el picacanyes i el carranc són idiòfons de percussió mentre que la guitarra i el reguerrec són idiòfons raspats, ja que els primers sonen a base de colps i els segons mitjançant el raspat.

Abans es construïen vertaderes maravelles artesanals, de carrancs fets en fusta en diferents tamanyos. També han estat construïts en aquest material tant la guitarra como el reguerrec, el qual portava a la part inferior de l'instrument una sèrie de platerets que sonaven al mateix temps que es raspaven les mosses.

CONSTRUCCIÓ DEL PICACANYES

Material:

— Tros de canya que tinga tres canuts (quatre nucs) i que medesca al voltant de 75 cm. Quan més grossa, el so serà més greu i ple, i quan més prima serà més agut i cridaner.

— Navalla, serra, cinta mètrica, paper de vidre del zero, llima de mitja canya, drap i llapis.

Escollit el tros de canya que abarque tres canuts, el serrarem a mig centímetre per la part de fora dels nucs exteriors dels quatre que hem elegit. Amb el paper de vidre polirem els talls de serra dels extrems, amb la navalla rascarem els nucs sense deixar rebades i, amb el drap, deixarem ben neta la canya serrada. Ara, farem un tall longitudinal i obrirem la canya en dues però solament els dos canuts més prims. Per fer el tall posarem la canya en vertical amb la part més grossa sobre la terra, i en la part superior posarem la navalla de manera que obliga dues meitats iguals; amb un colp començarà a partir-se. Una vegada el tall començat solament caldrà, a poc a poc, anar obrint els dos canuts que necessitem, sense partir el tercer nuc però arrimant-nos ben a prop d'ell.

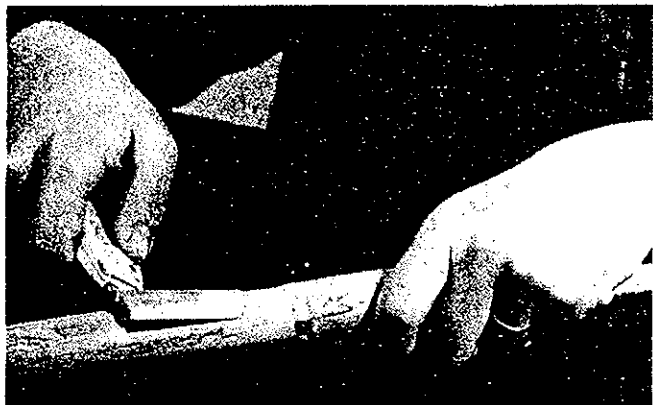
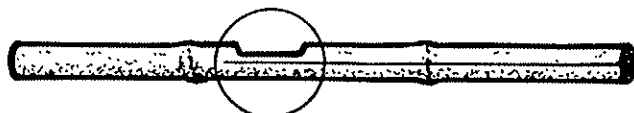
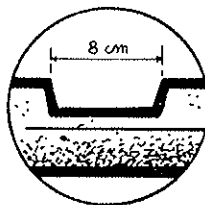
Per acabar l'instrument caldrà fer una mosca a la part inferior del segon canut (observeu les mides). Amb la serra farem els extrems de la mosca i amb la navalla buidarem l'interior. Aquesta mosca té la funció de deixar més elàstica una de les dues meitats obertes de la canya perquè es percutesquen entre elles amb més facilitat.

Amb la llima de mitja canya i amb el paper de vidre podrem deixar la mosca ben acabada.

El picacanyes ja el tenim acabat.

Però, com fer-lo sonar?

Amb la mà esquerra el prendrem del canut més gros de manera que el dit polze i l'índex queden vora el nuc que està junt a les mosques. I amb la mà dreta pegarem sobre l'extrem més gros del picacanyes, procurant que la direcció del colp siga perpendicular al tall longitudinal.

Però com sempre hi ha una mitja canya que percu-teix millor sobre l'altra, caldrà provar-ne una primer; des-prés donar-li mitja volta al picacanyes per provar l'altra.

Els més manyosos poden provar de fer-lo sonar amb més tècnica. Amb aquesta finalitat posarem la mà dreta com si tinguéssim dins d'ella una pilota un poc més gran que les de tennis i la mà esquerra romandrà tal com hem explicat abans. Caldrà ara, amb el moviment del braç, percutir alternativament amb el palmell i la punta dels dits els quals estaran rígids.

CONSTRUCCIÓ DEL REGUERREC

Material:

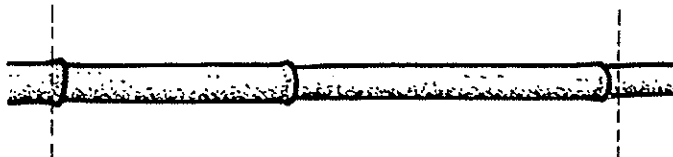
— Tros de canya que abarque dos canuts amb els seus tres nucs. Però en fer l'elecció caldrà fixar-se per-què un canut siga prou més llarg que l'altre. Per trobar-lo així caldrà buscar-lo a la part més grossa, a la soca, doncs els primers canuts de la canya són curts i els que segueixen són prou més llargs. El total de llargària dels dos canuts serà aproximadament de 50 cm. Caldrà tam-bé tenir en compte el grossor de la canya perquè d'això depèn que el so siga més greu o més agut segons que la canya serà més grossa o més prima, respectivament, a gust personal.

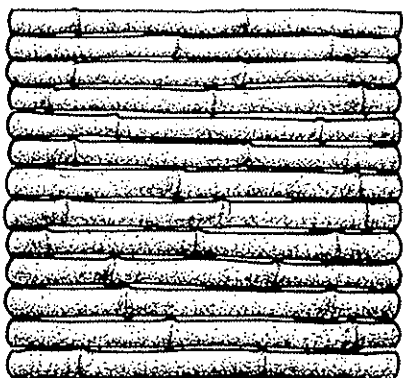
— Canyeta de 250 mm. de llargària per 10 mm. de grossor (mides aproximades).

— Navalla, serra, cinta mètrica, llima rodona, paper de vidre del 0, drap i llapis.

Serrarem el tros de canya elegit deixant a la part de l'instrument els tres nucs per a la qual cosa farem el tall per la part de fora a mig cm. d'aquests. Netejarem, i es-catarem amb el paper de vidre els dos extrems serrats de manera que queden llisos i fins. I amb la navalla en-rasarem el nuc interior.

Ara, al canut més llarg li farem una sèrie de marques amb el llapis, una a cada cm., i en línia recta. A conti-nuació, prendrem la llima rodona i anirem fent les mos-ses d'un parell de mm. de profunditat aproximadament procurant de no travessar la paret del canut. Una vega-da totes les mosses fetes, les repassarem per tal d'igua-lar-les.

Ja tenim el reguerrec. Ara caldrà elegir la canyeta raspadora que tindrà unes mides aproximades de 250 mm. per 10 mm. I la serrarem, netejarem, li escatarem els extrems i enrasarem els nucs tal com hem fet al principi amb el reguerrec.

Per fer-lo sonar ens posarem baix del braç esquerre el canut sense mosses i recolzarem l'extrem de les mosses sobre el palmell de la mà esquerra (les mosses cap amunt). Amb la mà dreta prendrem la canyeta raspadora, i rasparem al llarg de les mosses; raspant i colpejant podrem fer diferents ritmes per a acompanyar cançons i melodies interpretades per altres instruments.

CONSTRUCCIÓ DE LA GUITARRA DE CANYA

Material:

- 30 trossos de canya de 34 cm. de llarg i que oscil·len entre 10 i 17 mm. de grossor.
- Una canyeta de 30 cm. de llarga per 10 mm. de grossor.
- Navalla o trepant amb broca de 5 mm.
- 2 m. de cordell.
- Serra, cinta mètrica, llima rodona petita, paper de vidre del 0, drap i llapis.

Començarem serrant 24 trossos de canya de 34 cm. de llarg i que oscil·len entre 10 i 17 mm. de grossor. Després passarem a enrasar tots els nucs amb la navalla, escatar tots els extrems i netejar-ho amb el drap humit.

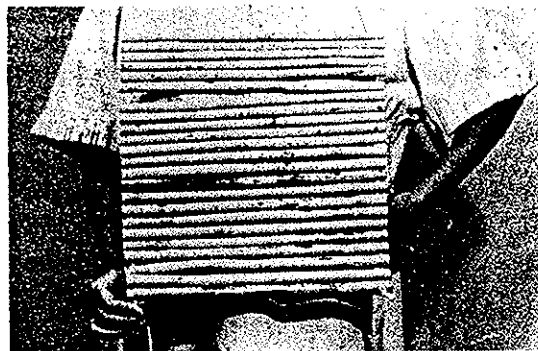
El següent pas a realitzar serà ordenar-les de més grossa a més primeta damunt d'una superfície plana de manera que l'instrument sembli estar acabat. Potser, caldrà substituir-ne alguna per una altra més bonica o més recta que haurem de fer de nou, ja que, com haureu observat, la canya no és recta i és prou difícil fer que ajusten totes sense deixar buits. Serà important també procurar que quan les ordenem fem que hi hagen el mateix nombre de parts grosses a cada costat per tal que siga igual de llarga la part de la dreta com la de l'esquerra.

Passarem després a fer els forats per on ha de passar el cordell tenint en compte que l'instrument acabat ha de quedar en la mateixa ordenació i posició que aquella que tenim damunt la superfície plana. Marcarem, doncs, la primera a 2 cm. dels costats i al centre (del grossor) de la canya amb el llapis horitzontal o paral·lel a la taula; operació que caldrà fer en els dos laterals i en totes les canyes. I passarem a fer els forats amb un trepant si en tenim, amb la navalla o, fins i tot, amb la serra fent dues mosses i buidant l'interior. Per tant, cada canya tindrà dos forats que la travessaran d'un costat a l'altre. Caldrà llevar totes les estelletes en cas d'haver fet els forats amb broca o arreglar-los amb la lima i paper de vidre en cas d'haver-los fet amb la navalla o amb la serra.

Aleshores, prendrem el cordell i anirem passant-lo pels forats de les canyes començant per la més primeta (sense haver variat en cap moment l'ordenació que fem), passarem un cap per cada forat per tal que quede la canya al centre del cordell, després la següent, etcètera, fins haver-les col·locat totes. A continuació, farem un nuc a un dels caps del cordell i damunt d'ell farem que descansin totes les canyes d'aquesta part.

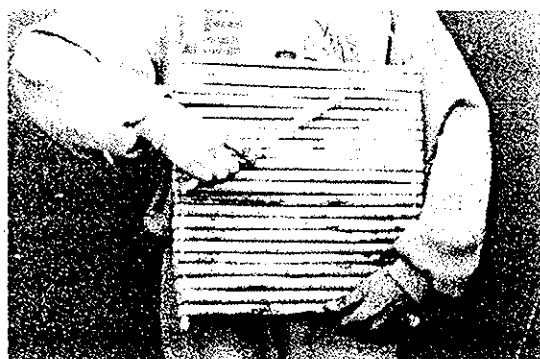

En fer-ho podrem adonar-nos que entre els dos forats de la canyeta més prima ha quedat el cordell prou solt. Ens penjarem, doncs, l'instrument al coll per aquesta baga, procurant no soltar el cap que encara no hem rematat, i donarem o llevarem cordell tant com voldrem pujar o baixar l'instrument. Ha de quedar en la posició més còmoda possible per a tocar-lo: entre el pit i part de l'abdomen. Rematarem l'instrument fent un nuc igual al de l'altre cap en la posició elegida i tallarem el cordell que sobre.

Finalment, farem la canyeta amb la qual rasparem l'instrument per tal de fer-lo sonar. Elegirem un trosset de canya d'un centímetre de grossor aproximadament i 30 cm. de llarg procurant que als dos extrems queden dos nucs, d'aquesta manera serà més resistent. Enrasarem els nucs, escatarem els extrems i la netejarem amb el drap.

La nostra col·lecció va en augment: hem acabat un nou instrument. Aquest el farem sonar igual que el reguerrec, raspant-lo amunt i avall podem fer qualsevol ritme per acompanyar cançons o melodies d'altres instruments o conjunts instrumentals.

CONSTRUCCIÓ DEL CARRANC

Material:

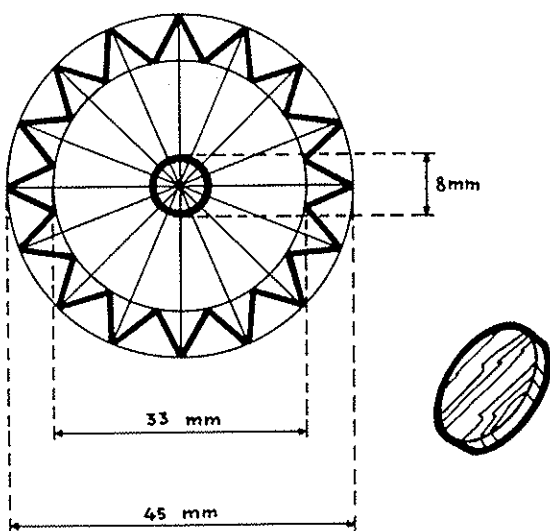
- Un canut de canya de més de 25 mm. de gros per 22 cm. de llarg.
- Un tac de fusta de 45 mm. de diàmetre per 13 mm. de grossor. (1).
- Una vareta de fusta amb 18 cm. de llargària per 15 mm. de grossor. (1).
- Trepant amb suport.
- Navalla i tallant.
- Gúbia plana de menys de 0'8 mm.
- Gat.
- Compàs.
- Serra i serra de marqueteria.
- Llima triangular.
- Cinta mètrica i calibrador.
- Paper de vidre, drap i llapis.

Com que l'instrument consta de tres peces perfectament diferenciades (roda dentada, mànec i canya), explicarem primer la construcció de cadascuna de les parts i al final farem el muntatge.

Roda dentada

Prendrem el tac de fusta amb les mides que hem demanat i dibuixarem en una de les dues cares les línies de la figura 1, és a dir, dividirem la cara elegida en 2, 4, 8 i 16 parts iguals mitjançant el dibuix de ratlles diametral. A continuació, amb el compàs farem un cercle de 16'5 mm. de radi. Aquest cercle quedarà dividit per les ratlles diametral; per tant, ara posarem un punt en el centre de cada divisió damunt la línia del cercle, i resultaran 16 punts. Per acabar el dibuix, unirem els caps dels diàmetres amb els punts del cercle que tinguen als costats.

(1) És convenient que siga d'una fusta molla per tal que el treball siga menys pesat: pi, xop...

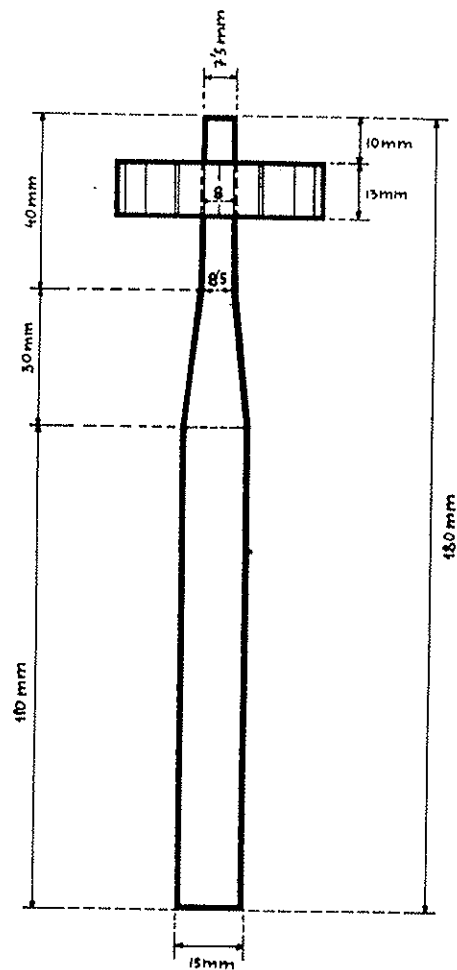
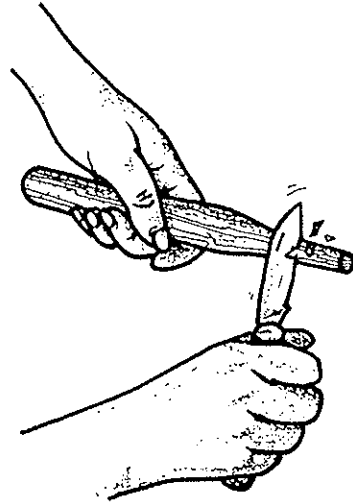
Per fer les mosses o dents caldrà fixar la roda horitzontal i amb la serra de marqueteria vertical seguir el dibuix de les dents de manera que aquestes siguin idèntiques al llarg de la cara perifèrica de la roda. Una vegada fetes les dents, caldrà igualar-les amb la llima triangular.

El darrer pas a realitzar serà fer, amb el trepant i una broca del 8, un forat en el centre exacte de la roda. Cal fer-lo al més perpendicular possible per a la qual cosa serà convenient fer el forat amb suport. Si no teniu aquest utensili, poseu la major atenció possible.

El mànec

Prendrem ara la vareta de fusta i comprovarem que té les mides que demanem. Amb la navalla anirem llevant-li fusta fins que aconseguim les mides sempre rodones que s'indiquen en la figura. Procurarem no rebaijar més d'un costat que de l'altre, és a dir, la zona rebaijada ha d'estar al centre mateix del llarg del mànec. Allò ideal seria realitzar el procés amb un torn: si en teniu, us eixirà perfecte.

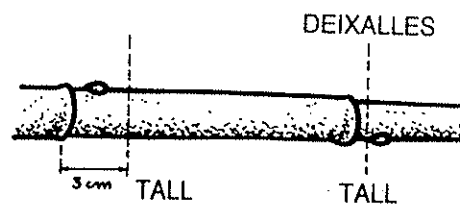

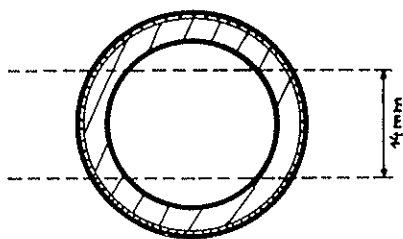

La canya

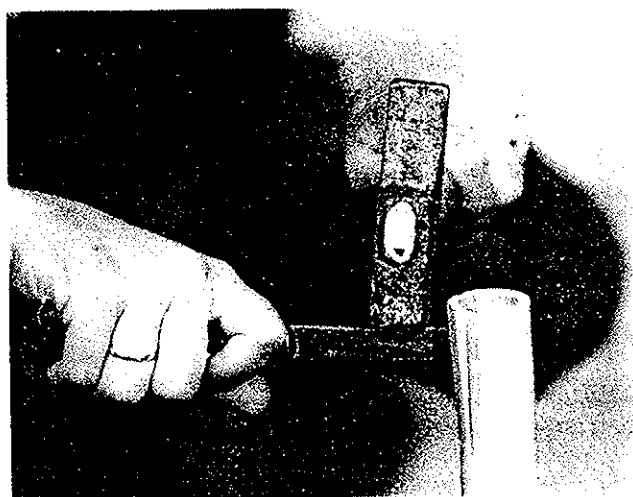
Hem elegit ja el canut amb més de 25 mm. de grosor i més de 22 cm. de llarg.

Farem dos talls amb la serra tal com s'indica en la figura, tenint en compte que ens interessa eliminar tots els senyals de brot dins de l'instrument, per tant caldrà que es fixem per tal que el tall, a tres cm. del nuc, es faci a la part del senyal del brot i l'altre tall a mig cm. fora del nuc. Quedarà el canut amb un nuc.

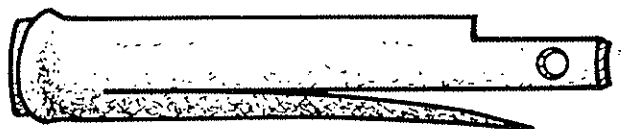
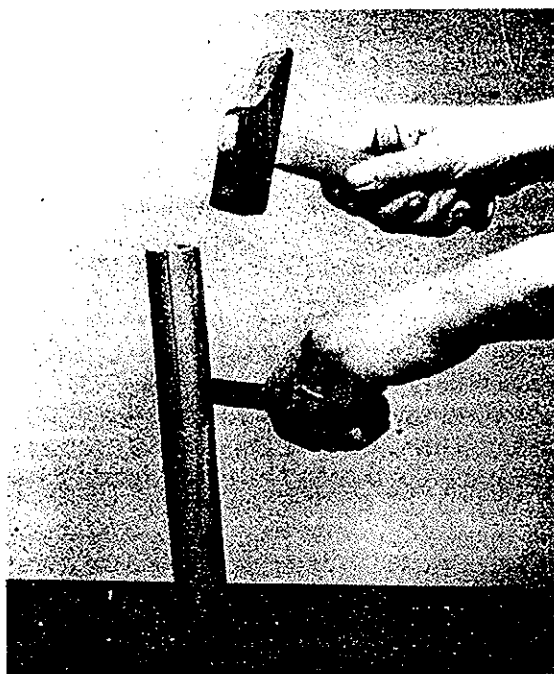
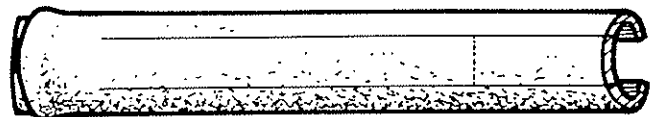
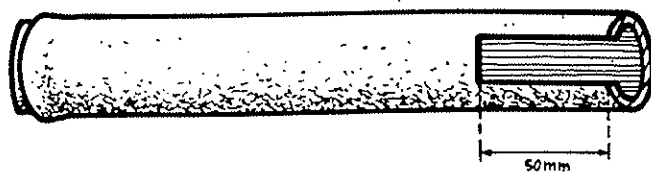
Ara, en la boca del canut dibuixarem dues línies paral·leles el més centríques possible i separades entre elles 14 mm. A continuació, buidarem la part cèntrica de les paral·leles solament en un lateral i fins una profunditat en la canya de 50 mm. Amb aquesta finalitat, dibuixarem la zona a llevar i amb la serra farem una mosca als 50 mm., després amb el tallant acabarem de perforar la mosca tot l'ample de les paral·leles, i amb un colpet per endinsar la navalla damunt de les línies paral·leles, el tros de canya sobrant caurà. Resta, com en tot allò que anem fent, llimar i/o escatar per tal de deixar-ho tot ben polit i agradable a la vista.

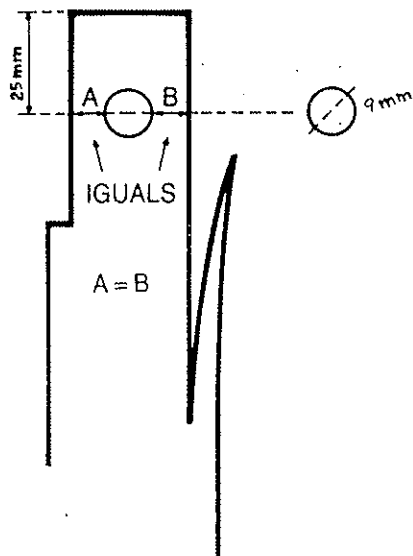

La llengüeta és la part més delicada i important, puix d'aquesta depén la quantitat de so i la facilitat per tocar el carranc: si és molt dura frenarà el moviment del carranc i serà pesat tocar-lo, per contra, si és molt dèbil, el so serà pobre; caldrà, doncs, buscar el punt intermedi.

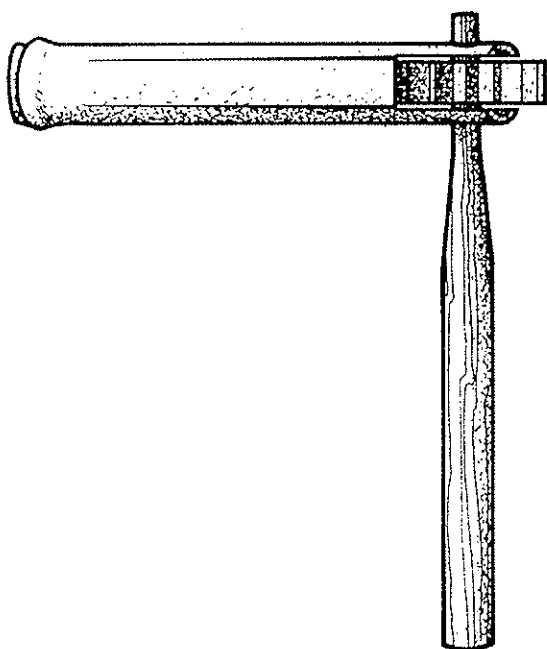
Amb la navalla repetirem l'operació anterior amb les altres dues línies paral·leles, de tal forma que s'òbriguen dues bretxes des de la boca fins a 2 cm. aproximadament del nuc.

Aleshores, serrarem 31 mm. que sobren de llengüeta i començarem a rebaixar-ne l'interior, a poc a poc, amb un grossor màxim de 2 mm. A més a més, caldrà escatar tots dos costats per tal que no hi haja fregament amb el cos de la canya.

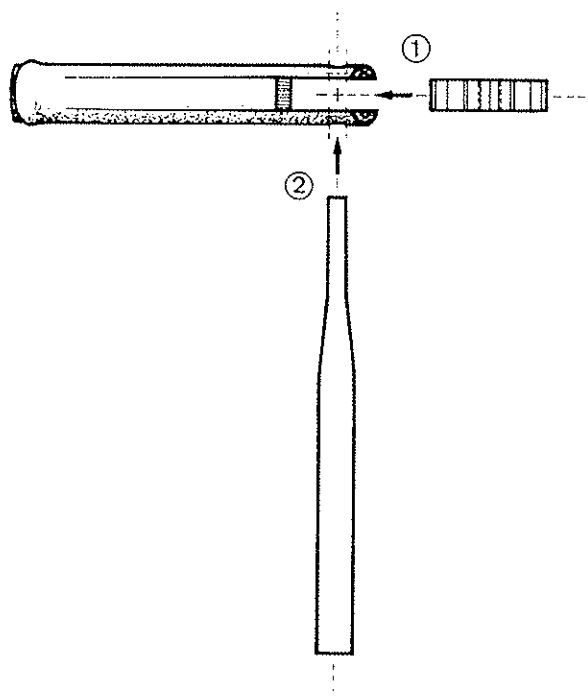
Finalment, farem amb el trepant dos forats de 9 mm., respectant les mides de la figura.

Muntatge

Primer caldrà acoblar la roda dentada al mànec; la qual ha d'entrar fins on indica el dibuix i, en aquest punt, quedarà immobilitzada. Ho ajustarem llevant-li fusta al mànec fins que entre en la profunditat correcta.

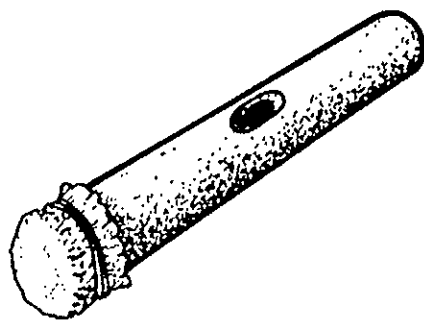
Per al muntatge general, prendrem la roda dentada sense mànec i la col·locarem dins la canya, de manera que encaren els tres forats que hem fet amb el trepant i posarem el mànec unint totes tres parts: el mànec es fixarà a pressió dins la roda i la canya quedarà solta.

Si agafem el carranc pel mànec i fem rodar la canya
sobre la roda dentada, el farem sonar.

INSTRUMENT MEMBRANÒFON: EL NUNUT

S'anomenen mirliton tots els tipus de nunuts que es coneixen per tot arreu del món, els quals poden estar construïts de diferents formes, amb diferents materials (fusta, argila, os...) i amb diferents membranes (canya, paper, fulles...). I tenen diferent denominació segons el lloc de procedència. Així, l'anomenen «berrón» a Astúries, «pito o güiro» a Cadiç, i «nunut» a Catalunya, les Illes i al País Valencià.

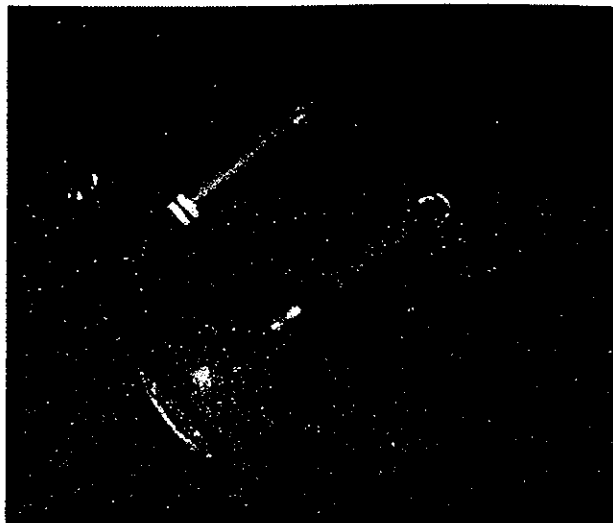
El nunut consta de dues parts: un canut de canya amb un forat al centre i una membrana que es col·loca a un lateral.

Aquest instrument té dues funcions o utilitats diferents: una, fer-lo sonar parlant ja que d'aquesta manera canvia substancialment el timbre de la veu; i una altra, per a cantar o taral·lejar alguna cançó o melodia. S'utilitza la síl·laba «nu» per anar fent la melodia i «nut» per als acabaments. Això ens revela l'origen del nom que nosaltres li donem: no és més que la forma de fer-lo sonar.

El timbre del nunut depèn de la grossor de la canya (quan més grossa, el so serà més greu), de la llargària (quan més llarga, més greu), i de la qualitat de la membrana, ja que uns materials vibren més que altres.

És per tant un instrument membranòfon ja que utilitza aquesta membrana per a produir el seu so característic, la qual sona per simpatia de les cordes vocals. Si podeu provar-ho veureu que bufant no sona; és quan feu vibrar les cordes vocals quan es posa també a vibrar la membrana. I aquesta ha estat, al llarg del temps, construïda de diferents materials: hi havia qui a un lateral de la mateixa canya anava llevant-li grossor fins deixar un tel molt prim, i hi havia (forma més comuna) qui utilitzava fulles fines que tensaven quan eren verdes al nunut i deixaven secar a l'ombra.

No fa massa anys, en molts pobles de l'horta, els joves formaven conjunts instrumentals a base de nunuts amb carabasses pepineres i diversos instruments de percussió. Les carabasses després de deixar-les secar es buidaven fent una obertura gran al final del fruit que feia la funció de campana; després es feia un forat al cap just per ajustar el nunut de canya. Amb aquests conjunts instrumentals anomenats «Murgues», se solia fer balls i festes a més de rondar les xiques per la nit.

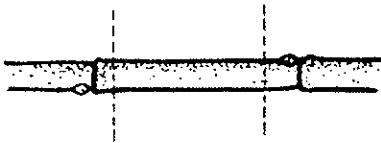

MURGA

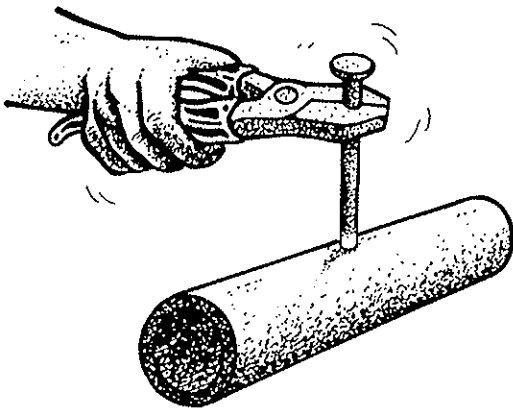
CONSTRUCCIÓ

Material:

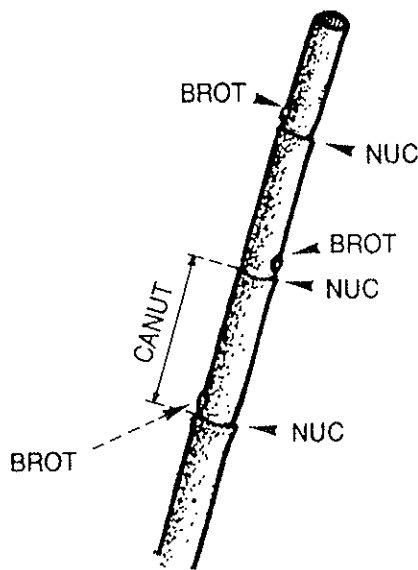
- Canya entre 17 i 22 mm. de diàmetre.
- Paper de fumar.
- Una gometa.
- Trepant, fornet o navalla.
- Broca grossa o tatxa grossa (9 a 11 mm. de gros-sor) si heu elegit trepant o fornet. Aneu amb compte si heu elegit la navalla.
- Regla o cinta mètrica, drap, llapis, paper de vidre del 0, serra, llima de mitja canya i rodona.

Prendreu la canya i elegireu un canut (1) que tinga una llargària entre 12 i 20 cm., segons la llargària i gros-sària que li voldrem donar. Com els nucs (2) separen l'in-terior de la canya amb tals grossos i ens interessa acon-seguir un canut net, serrarem el canut elegit i deixarem els nucs a la part de fora de manera que el canut serrat no tinga cap nuc. Amb el drap el netejarem, escatarem els dos laterals i així els donarem un bon acabat. I amb la llima rodona netejarem l'interior del canut.

Després farem un forat cap al centre del canut, el qual es pot fer seguint diferents procediments: amb un trepant, amb la navalla levant grossor a poc a poc, o amb una tatxa grossa al roig viu. Una vegada tingueu el forat en-tre 9 i 11 mm. de diàmetre, passarem a arreglar-lo amb la llima rodona.

(1) Tros de canya que hi ha entre dos nucs.

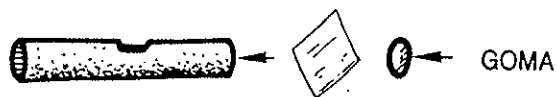
(2) Cada una de les divisions visibles que té una canya.

Finalment, prendrem el paper de fumar que farà la funció de membrana, el col·locarem al lateral més gros i el subjectarem amb la gometa, tal com s'indica en la figura, de manera que el paper quede tens en l'obertura del canut.

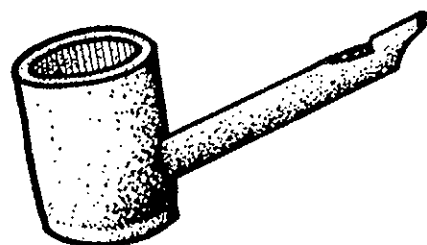
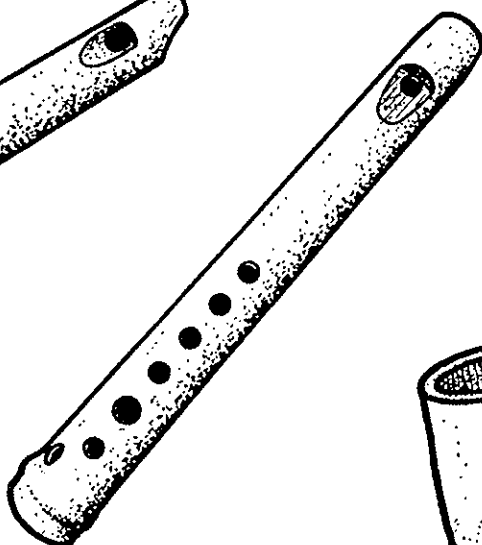
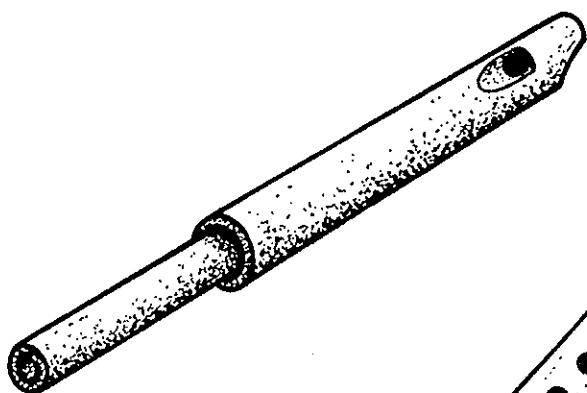
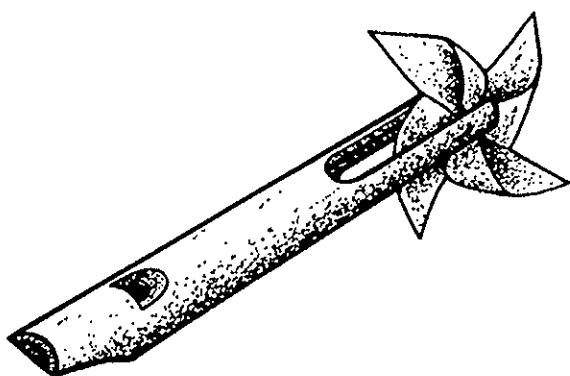
Ja el tenim acabat. Ara per fer-lo sonar, ja sabeu, parlant pel forat del mig (no bufant) desfigurarà el timbre de la vostra veu i, a més a més, podreu entonar qualsevol melodia donant-li el toc especial que dóna aquest instrument.

Solament recordar-vos que si s'ajunteu un grupet d'amics per tal de tocar, haureu format una «murga».

NUNUT PAPER DE FUMAR

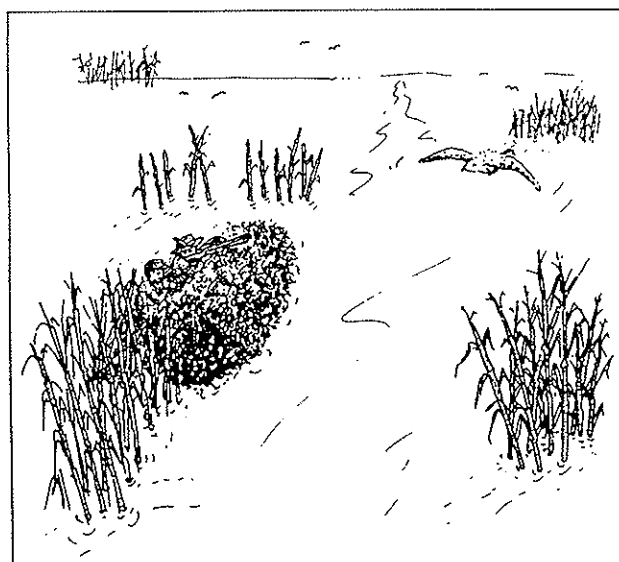
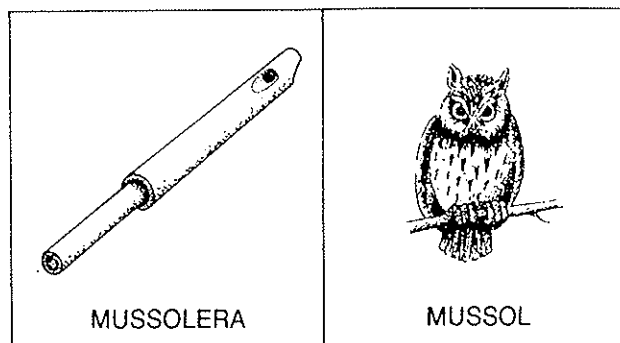

INSTRUMENTS AERÔFONS:
MUSSOLERA, MOLINET, ROSSINYOL,
I FLAUTA DE DOLÇAINA

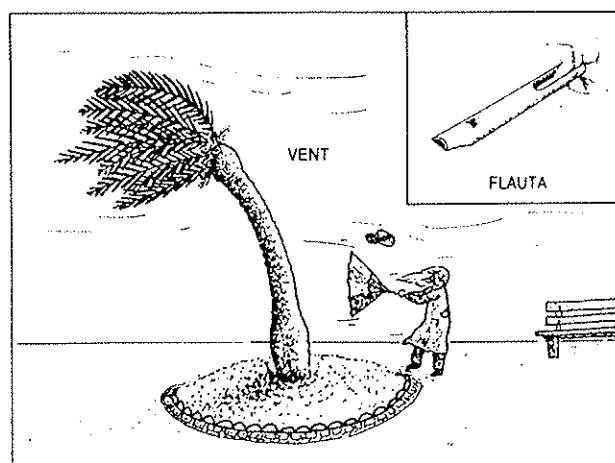

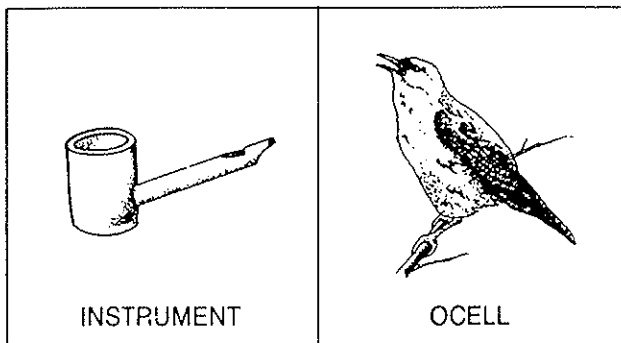
Els instruments aeròfons, dels quals anem a explicar-ne la construcció, tenen una característica comuna: en tots es produeix el so a partir d'un bec o xiulet (com la flauta dolça comercialitzada que tots coneguem), és a dir, d'una canalització d'aire cap a un forat on aquest es talla i produeix so.

La **mussolera** és un instrument que, com la mateixa paraula ho indica, imita el cant del mussol. Els caçadors feien servir l'instrument per atrapar vius mussols que després quan eixien a caçar mostraven a tords de reclam que ja portaven en quan passava una tongà de tords en emigració. D'aquesta manera els reclams coquetjaven i feien baixar els tords que eren caçats o enviscats. En l'actualitat, com que els reclams estan prohibits, són usats pels infants per tal de distreure's quan surten al camp amb ganes d'aventures.

El **molinet** és una flauta de bec que té a l'extrem un molinet de paper que roda en fer-lo sonar; és un joguet que els pares o els oncles solien fer per als més menuts.

El rossinyol imita al cant d'aquest ocell. La flauta de bec està incrustada dins d'una canya més grossa de manera que pareix una pipa. Posant aigua a l'interior del tub gros i fent sonar la flauta de bec emet el cant del rossinyol. Aquest instrument, a més de ser usat com a joguet, s'usava per Nadal a la sortida de la Missa del Gall per fer bona festa juntament amb carraques, carrancs, rossinyols d'argila, i d'altres instruments.

Un instrument més treballat és la **flauta de dolçaina** ja que amb aquesta es pot interpretar qualsevol melodia però requereix un aprenentatge més exhaustiu i uns coneixements previs de música. Té les mateixes posicions de les notes de la dolçaina, ja que s'hi construïa per asajar sense cansar-se i sense fer tant de soroll.

Antigament aquesta flauta, de vegades, estava unida, mitjançant un ferratge, a la dolçaina, i els dolçainers alternaven tots dos instruments.

A l'igual de la dolçaina, aquesta flauta té un registre un poc inferior a dos octaves, és a dir, tretze notes diatòniques amb les corresponents alteracions, i això significa que es poden tocar totes les melodies que es desitgen sempre que no depassen les possibilitats del registre.

D'altra banda, els xiquets solien construir-se flautes amb forats, que ells col·locaven on els pareixia (només els feien per tal de fer diferents sons). Aquestes flautes eren grans i petites amb tants forats com desitjava el fabricant. Els xiquets alhora que desenvolupaven l'habilitat artesanal, construïen els seus propis joguets.

Com a conclusió podem dir que al País Valencià han tingut força importància les flautes de bec ja que n'hi han amb prou diverses formes i cada forma amb el seu so característic i particular, cosa que en fa més atractiva la construcció.

CONSTRUCCIÓ DE LA MUSSOLERA

Material:

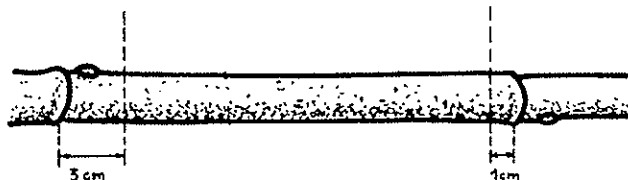
- Canut de canya de 21 cm. com a mínim de 17 mm. de grossor.
- Baladre (vegeu la construcció del bec o xiulet).
- Cinta mètrica i calibre.
- Navalla i tallant.
- Trepant i broca de 7'5 mm.
- Cola blanca.
- Serra, paper de vidre del 0, drap i llapis.
- Llima de mitja canya i llima rodona.

Agafarem el canut de canya i el serrarem a 3 cm. del nuc en la part on és el brot i a 1 cm. també del nuc en la part contrària de manera que quede un canut sense cap dels nucs. Aleshores arreglarem amb llima i paper de vidre les dos boques.

Buscarem a continuació l'apartat «Construcció del bec o xiulet» i el construirem. Amb això ja tindrem la flauta quasi acabada, tan sols ens resta buscar un trosset de canya de 10 mm. més llarg que la llargària de la flauta i que entre per la boca que ens queda oberta el més ajustada possible, però sense bloquetjos per tal que pugui esmunyir-se per dins. I li donarem el bon acabat que ja sabem fer: escatar extrems, enrasar nucs i netejar-ho tot.

Ja tenim contruïda la mussolera. Ara si coneguem el cant del mussol podeu tractar d'imitar-lo movent la canyeta al mateix temps que fem sonar el xiulet. Així, si ho feu ben bé, us respondran els mussols (si en teniu a prop) i atreureu els tords.

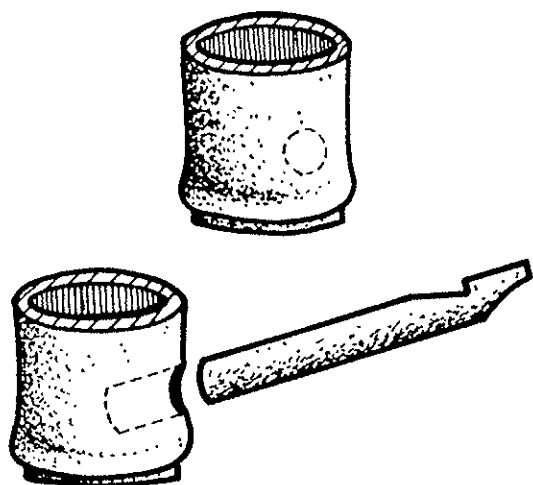
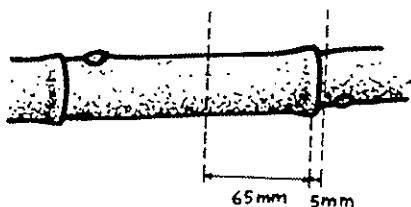
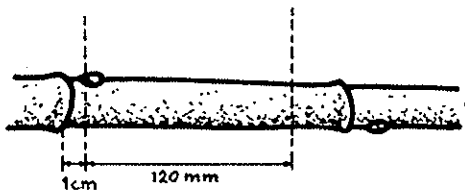
Però aquest instrument té moltes més possibilitats ja que si menegem com cal la canyeta, també podrem tocar qualsevol tipus de melodies. Quan més llarga serà la flauta, més quantitat de sons s'hi podran treure i, per tant, més quantitat de peces melòdiques s'hi podran tocar.

CONSTRUCCIÓ DEL ROSSINYOL

Material:

- Canut de canya de més de 123 mm. de llarg per 15-17 mm. de gros.
- Canut de canya amb més de 25 mm. de gros.
- Baladre (vegeu la construcció del bec o xiulet).
- Cinta mètrica i calibre.
- Navalla i tallant.
- Trepant i broca de 7'5 mm.
- Cola blanca.
- Serra, paper de vidre del 0, drap i llapis.
- Llima de mitja canya i llima rodona.

Començarem pel canut prim i llarg, el qual el serrarem a 1 cm. del nuc en la mateixa part on és el brot. A partir del tall medirem 120 mm. i serrarem de nou. Després de netejar i escatar el tub farem el xiulet a la boca més ampla que serà sens dubte la segona que hem serrat.

Ara prendrem el canut gros i serrarem a 5 mm. del nuc, en la part del brot, però Atenció! la part a aprofitar és la del nuc. L'altre tall el farem a 65 mm. del nuc.

Per fer el forat on s'acoblarà el xiulet caldrà haver medid prèviament el diàmetre de la boca del xiulet. I, aleshores, el dibuixarem en la cassoleta tenint en compte que el forat començarà a 20 mm. del nuc. Allò ideal seria tenir una broca de la mida exacta però com segurament no en tindreu, caldrà buscar la més grossa i continuar-lo amb la lima rodona fins que encaixe el xiulet amb la cassoleta. Cal que tingueu present que aquest forat ha d'estar inclinat com ho indica el dibuix. Si és ben llimat i escatat farà més goig contemplar-lo, però no intenteu escatar les parets exteriors de la canya, llevaríeu la lluentor natural.

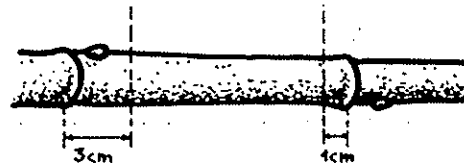
Una vegada muntat, per fer-lo sonar posareu aigua a la cassoleta fins que a penes cobresca la boca del xiulet. Bufant amb gràcia imitareu el cant del rossinyol.

CONSTRUCCIÓ DEL MOLINET

Material:

- Canut de canya de 20 cm. de llarg per 17-20 mm. de grossor.
- Baladre.
- Mig full de paper.
- Un clip o fil d'aram.
- Alicates.
- Tisores.
- Trepant i broques del 7'5 i 1 mm. (o imperdible).
- Serra, escat del 0, regla i calibre, llapis, tallant, lima mitja canya, drap i cola blanca.

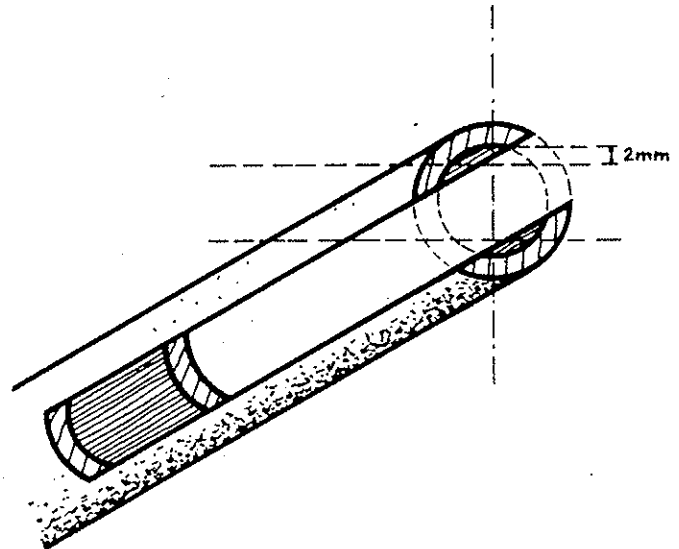
En primer lloc serrarem el canut de canya a 3 cm. del nuc en la part on és el brot i a 1 cm. del nuc en la part contrària tal com férem amb la mussolera, és a dir, deixant un canut net sense nucs.

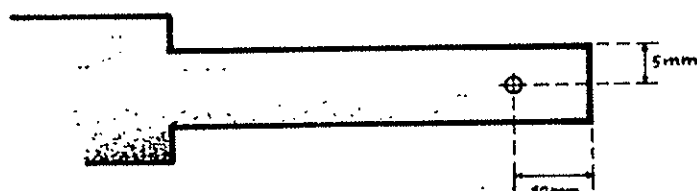

Aleshores, escatarem les dues boques i la part interior, i passarem a construir el xiulet.

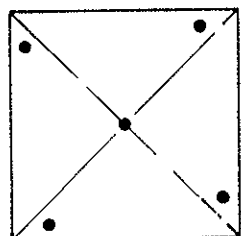
La flauta ja sona, ara ens resta fer la part del molinet: dibuixarem dues línies verticals paral·leles i simètriques en la boca que ens queda de forma que el forat del xiulet quede en el centre. Caldrà fer-les 2 mm. menys amples que el cercle interior d'aquesta boca. I dibuixarem els dos trossos a buidar amb una fondària de 55 mm.

Amb la serra farem una mosca que abaste tota la línia del fons, i acabarem de perforar-la amb el tallant. Després farem el mateix a l'altre costat. Quan ja les tindrem foradades, posarem la navalla damunt les línies paral·leles i amb un colp sec s'endinçarem fins a les mosses. Els trossos sobrants cauran i deixaran l'espai buit per posar el molinet. No cal dir que caldrà escatar-ho ben bé, doncs, quan estiga més uniforme i fi, menys podrà frenar el vol del molinet.

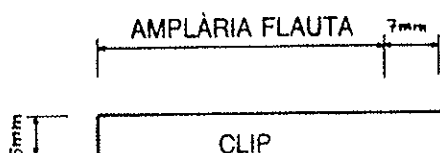

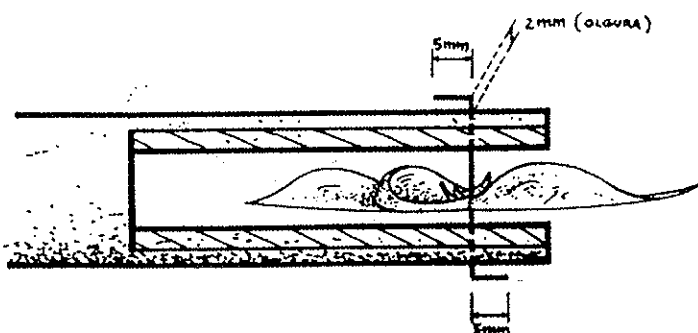
A continuació, farem un foradet en cada un dels braços a 10 mm. de l'extrem i a 5 mm. de les aristes superiors.

Per a fer el molinet prendrem paper i retallarem un quadrat de 60 mm. de costat. Farem dues diagonals, marcarem el punt central i quatre punts més com marca la figura. Perforarem amb una agulla els punts i retallarem les diagonals fins a 30 mm. de profunditat.

Amb el fil d'aram o millor amb un clip redreçat farem una «L» ajustant les mides del dibuix: 3 mm. per doblar cada costat i 2 mm. de folgança a la part travessera.

Col·locarem el ferret per un dels braços, després pel molinet (primer el punt central i a continuació els altres quatre) i, finalment, per l'altre braç doblant-lo amb les alicates per tal que no se'n isca. Caldrà estrényer el molinet perquè no rasque (o al menys possible) els braços de la flauta.

Bufant (més bé fort) pel xiulet rodarà el molinet. Antigament es pensava que totes els joguets mòbils tenien propietats màgiques, creien que aquests podien moure el vent.

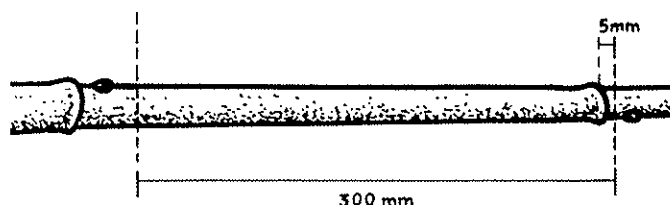
CONSTRUCCIÓ DE LA FLAUTA DE DOLÇAINA

Material:

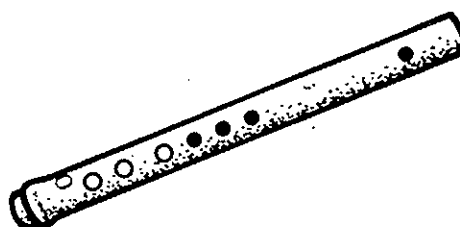
- Canut de canya de 33 cm. mínim de llarg per 22-24 mm. de gros.
- Trepant amb suport.
- Broques: 7'5, 10, 5 i si pot ser del 12.
- Baladre (vegeu construcció del pico o xiulet).
- Cinta mètrica i calibre.
- Navalla i tallant.
- Cola blanca.
- Serra, paper de vidre del 0, drap i llapis.
- Llima mitja canya i rodona.

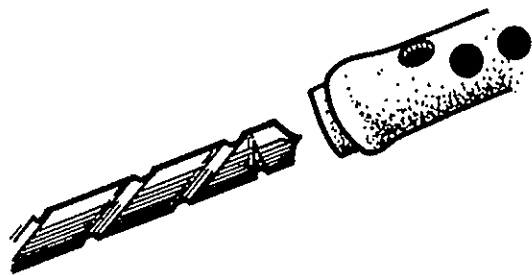
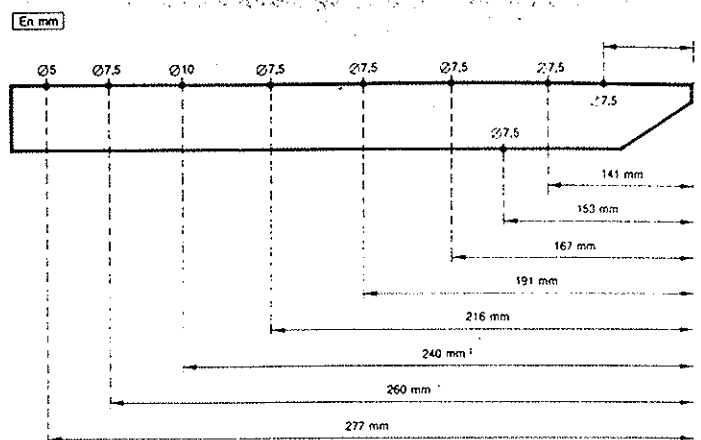
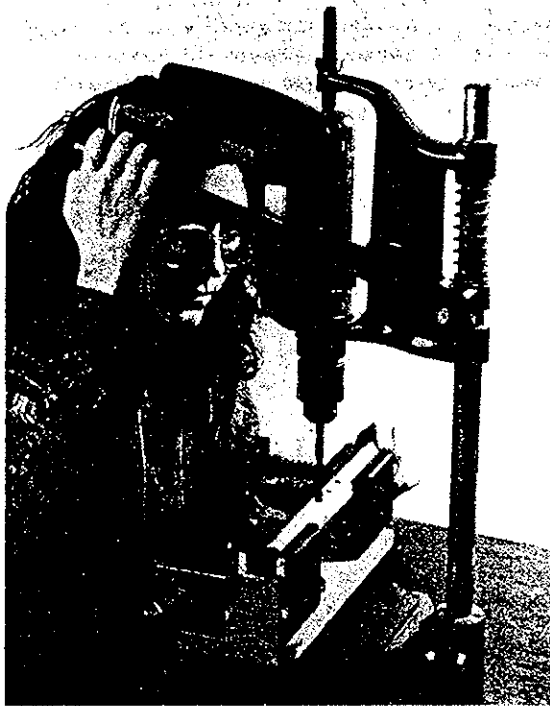
Abans de començar, caldrà advertir que és un instrument afinat i compta amb un bon registre de sons, per tant es poden tocar tot tipus de melodies. Això ho dic perquè és molt important l'exactitud de la construcció per a obtenir una bona flauta.

Serrarem el canut com indica la figura a mig cm. del nuc, a la part del brot i a partir d'aquest tall medirem exactament 300 mm. i tallarem de nou. Enrasarem el nuc amb la navalla, escatarem els talls i la netejarem per dins i per fora.

Abans de fer el xiulet farem tots els forats medint correctament i foradant amb precisió; un parell de mm. en alguna de les mides seria un error molt gran: la flauta no afinaria correctament. Per fer els forats marcureu una línia tot al llarg de la flauta i marcureu les mides de la figura, tenint en compte que l'últim (el menudet) el desviareu 7 mm. cap a la dreta i que el forat que és a 149 mm. s'ha de fer a la part de darrere.

Una vegada foradat amb les broques corresponents passarem a foradar el nuc amb una broca de 12 mm. o amb la més grossa i l'acabarem amb la llima rodona.

Passarem ara a fer el xiulet com s'indica a la pàg. aprofitant el forat que hem fet a 25 mm. Molta cura en fer-lo sonar: ha de sonar perfectament amb els forats tapats.

Com que la flauta ja la tenim acabada anem a explicar com es fan les notes principals i, a més a més, inclourem la partitura dels «Borratxos» ja que és una melodia molt coneguda i fàcil de tocar

La flauta l'agafarem com indica la foto: la mà esquerra tancarà els tres primers forats de dalt i el de baix amb el dit gros, així queda lliure el dit menut que descansarà en la flauta; i la mà dreta tancarà els quatre forats de dalt que resten, així queda el dit gros lliure, el qual descansarà també en la flauta.

Les notes principals són les següents: • forat tapat.
○ forat obert.

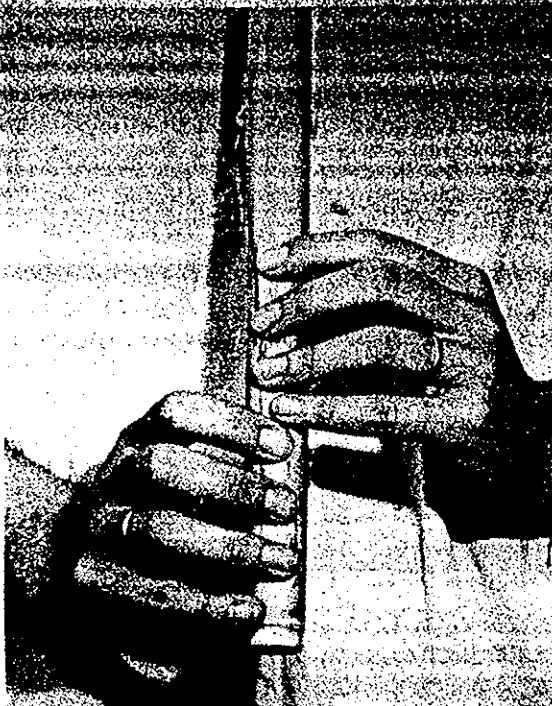
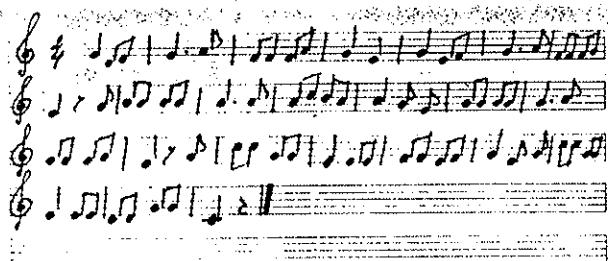
Amb una poca pràctica podreu tocar la partitura dels borratxos o d'altres que ja conegueu o que podeu trobar en partitura.

TAULA DE LA FLAUTA

mà esquerra	○ index	●	●	●	●	●	●	○	○
	○ polze	●	●	●	●	●	●	○	○
	○ cor	●	●	●	●	●	●	○	○
	○ anul·lar	●	●	●	●	○	○	○	○
mà dreta	○ index	●	●	○	○	○	○	○	○
	○ cor	●	●	○	○	○	○	○	○
	○ anul·lar	●	○	○	○	○	○	○	○
	○ dit petit	●	○	○	○	○	○	○	○
		Do	Re	Mi	Fa	Sol	La	Si	Do

Amb una poca pràctica podreu tocar la partitura dels borratxos o d'altres que ja conegueu o que podeu trobar en partitura.

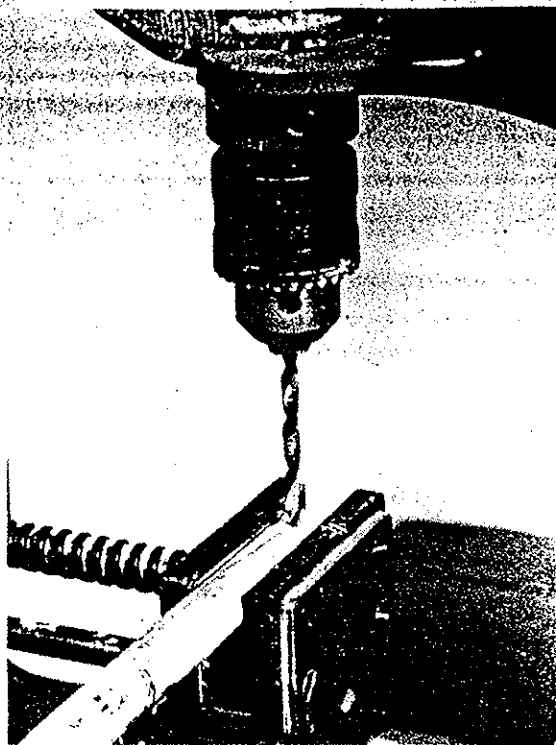
ELS BORRATXOS (Popular)

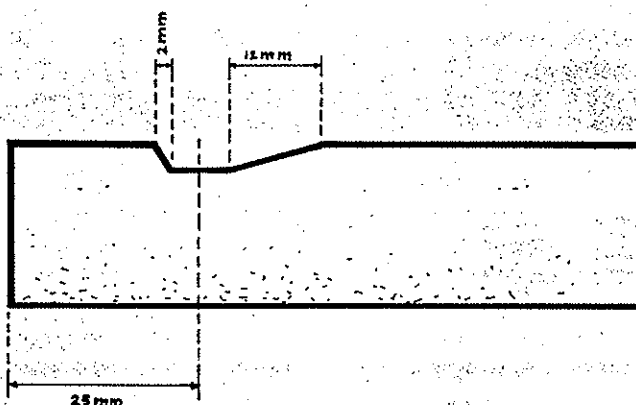
CONSTRUCCIÓ DEL PICO O XIULET

A més del material necessari que ja hem detallat en la construcció d'aquest instrument caldrà que aconseguim un tros de branca de baladre la qual, en algun punt del seu calibre una vegada pelat, continga el diàmetre intern de la canya on anem a fer el xiulet. El trosset de fusta que canalitza l'aire cap al forat es construeix amb aquesta planta ja que la seua fusta no varia substancialment el tamany en mullar-se.

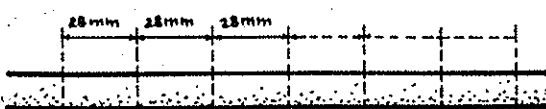
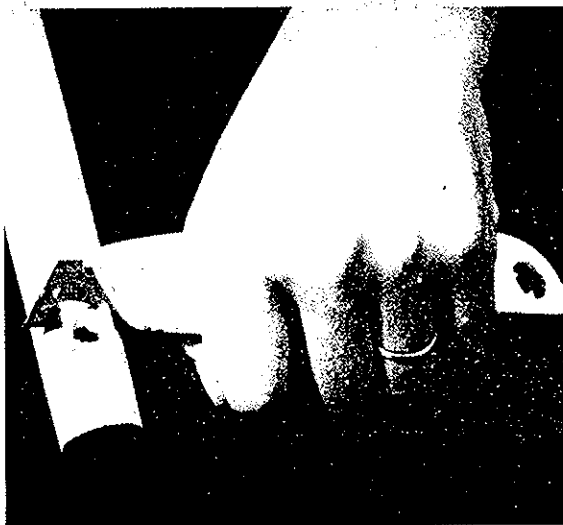
Quan recollim el baladre, el pelarem ràpidament en un lloc ben ventilat (és una planta verinosa i respirar molt aquest olor mentre la pelem no és recomanable) i el deixarem secar a l'ombra, on còrriga l'airet, almenys durant dos mesos. Aleshores ja podrem utilitzar-lo per fer les flautes.

Tenim ja el canut de canya tallat d'acord amb les mides que es demanen. I ara, a una distància de 25 mm. en la boca on volem fer el xiulet, farem un forat amb el trepant de 7,5 mm. Si no teniu trepant podeu seguir algun altre procés de perforació que ja hem explicat, com el de la tatxa al roig viu.

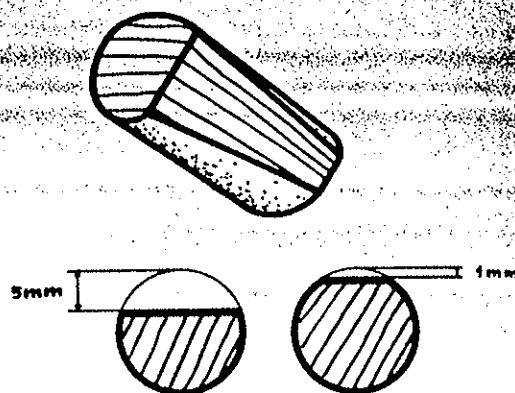

Aquest forat haurem d'anar rebaixant-lo amb el tallant fins que li donen les mides de la figura, i deixem el fil on es tallarà l'aire (el més gran) ben fi; aleshores, prendrem la llima plana i llimarem els dos plànols que hem anat rebaixant fins que els deixem fins i plans.

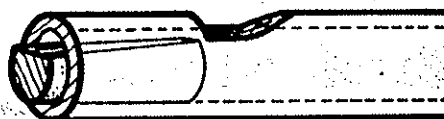

A continuació, anirem tallant trossets de 28 mm. de baladre i provant-los en la flauta fins que n'elegim un que entre a pressió (molta atenció en no rebentar la canya) i ben ajustat.

Després passarem a rebaixar el baladre d'acord amb les mides de la figura i l'escatarem perquè quede perfectament pla (de la qualitat de l'execució, tant en els plànols del forat com en el plànol del baladre, depèn la qualitat de so de la flauta o, fins i tot, que no sone gens si no hem posat la suficient atenció).

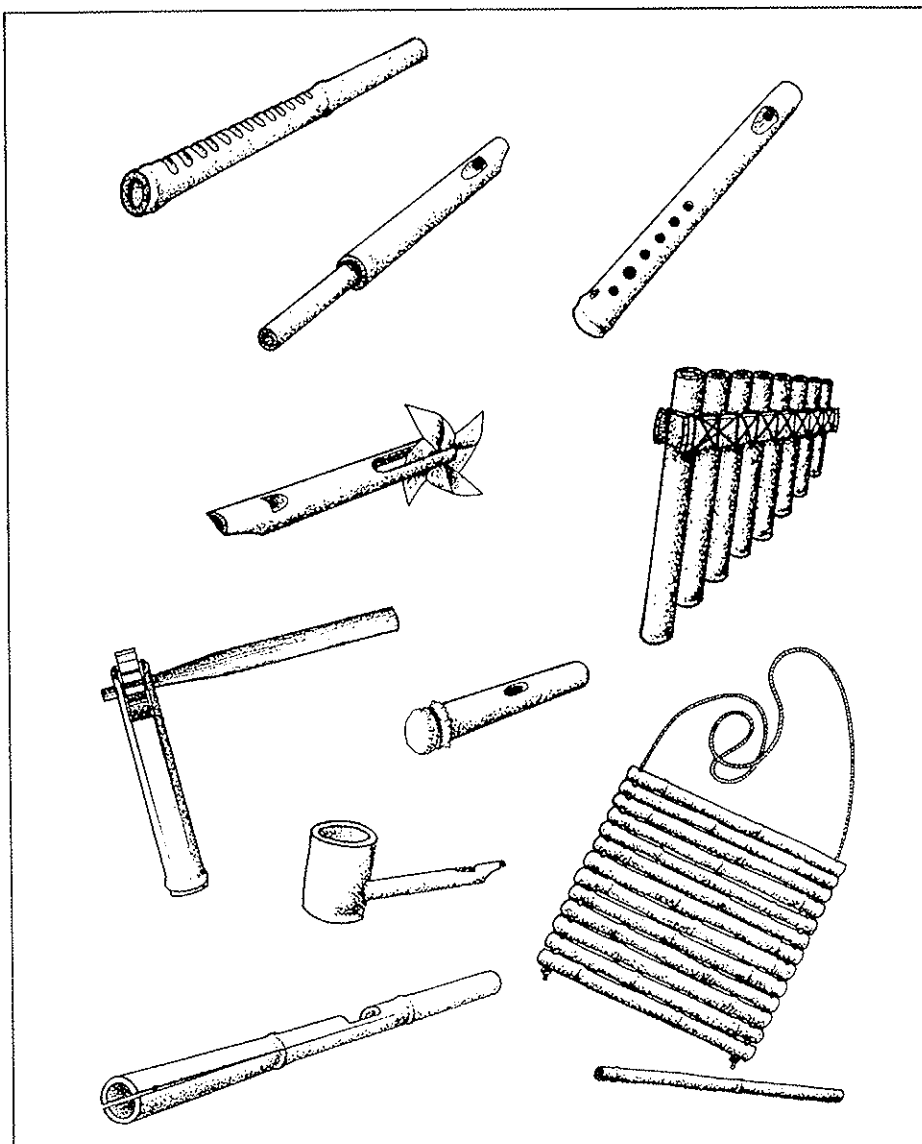
Introduïrem el baladre en la canya de manera que encare el plànol del baladre en el fil del forat fent que depasse el baladre fins a un o dos mil·límetres del començament del forat, això dependrà de les proporcions de la flauta. Ja sona. Farem alguna rectificació si ho creguem convenient, mirarem que no hi haja cap tel o estelleta que impedisca o pugui desviar l'aire i quan ja sone bé l'enganxarem amb la cola blanca. Cal deixar-la secar 24 hores.

Ens queda serrar el baladre que sobreïska de la canya i també, amb la serra, serrar un bisell a la part de baix per tal que la posició de fer-la sonar siga còmoda. Finalment llimarem primer i escatarem després els dos talls que acabem de fer.

INSTRUMENTS DE MÚSICA TRADICIONALS VALENCIANS CONSTRUÏTS EN CANYA

Teniu a les mans una proposta de treball escolar lúdic i alhora profitós en distints aspectes per a la formació integral dels vostres alumnes: la construcció de deu instruments de canya que tradicionalment s'han vingut usant a les terres valencianes.

Aquest és el primer quadern que el programa «*Tallers de Música Popular*» adreça a totes les escoles valencianes. Com ja sabeu, l'objectiu general d'aquests Tallers és sensibilitzar els alumnes per la música popular en un moment en què la cadena tradicional s'ha trencat i la transmissió oral —vehicle de comunicació de l'antiga cultura— ha deixat de funcionar.

L'activitat fonamental dels Tallers en aquests darrers anys ha estat la Campaña de recopilació musical que els alumnes del Cicle Superior han desenrotllat en uns 300 pobles de diverses comarques i que ha donat lloc a l'edició de la «Fonoteca de Materials», col·lecció discogràfica amb vint volums editats ara mateix i que recull gran quantitat de documents sonors de música tradicional.

Amb aquest quadern, els Tallers inicien una nova línia amb unes altres propostes de treball més diversificades i aplicables a una població escolar més ampla. En molts casos, aquestes propostes seran fruit del treball de recopilació que durant els anys anteriors han dut a terme uns 10.000 escolars.

«*Instruments de música tradicional valencians construïts en canya*» és un quadern on s'integren distints aspectes en la formació dels alumnes. En primer lloc ofereix el coneixement d'algunes realitats de la nostra cultura tradicional. La recuperació de tot aquest món que va desapareguent no ha de pretendre una tornada enrere cap a formes socials ja superades, sinó, més bé, el reciclatge d'elements culturals que encara poden ser vàlids en la societat moderna. Aquest és el cas d'uns instruments de canya —més senzills o més complicats— que tenien usos corrents antigament i que avui han estat substituïts per uns altres més actuals. Però aquests instruments moderns no reproduïen ni els timbres ni els tocs dels de canya. Tant en l'aspecte rítmic com en el melòdic, els instruments de canya expressen un so que només ells poden produir així com una música amb personalitat i amb un grau interessant de desenrotllament.

Penseu, per exemple, en el picacanyes o canya partida, amb el qual es poden interpretar belles percussions amb repics molt originals si es domina la difícil tècnica de l'instrument.

La canya, producte natural que es dona amb tanta profusió a les nostres terres, ofereix múltiples possibilitats funcionals en la cultura dels nostres avantpassats, però avui, igualment, continua estant a l'abast dels nostres xiquets donat-los ocasió continua i fàcil de manipulació i transformació.

Així doncs, aquesta és la segona vessant educativa del present quadern: l'exercici de les habilitats manuals que s'aniran desenrotllant a base de treballar la canya i de manipular-la amb diferents eines fins arribar a construir aquests instruments musicals de forma satisfactòria.

Els diferents guions de la construcció de cadascun dels instruments mostren els passos i les operacions precises per a la seua confecció; però aquests guions són realment esquemes bàsics. Després hi ha les possibilitats creatives que poden posar-se en joc per enriquir l'instrument ornamentant-lo i, fins i tot, introduint variacions originals.

La tercera opció d'aquesta proposta de treball es planteja un cop construït l'instrument. Es tracta, naturalment, d'usar-los; i d'usar-los fent música. Caldrà temptejar les tècniques per fer-los sonar, anar perfeccionant aquestes tècniques, preparar interpretacions amb ells i, com no, incorporar-los a les classes de música tot utilitzant-los en la programació: exercicis rítmics, melòdics, etcètera.

El criteri del professor determinarà a quins nivells es proposarà la construcció d'uns instruments o d'uns altres, segons el distint grau de dificultat.

L'Equip Coordinador dels Tallers de Música Popular

CONTINGUT DE L'OBRA

1.er Quadern: NOCIONS GENERALS

- Introducció
- Diversos usos valencians
- Instruments musicals en canya
- Instruments musicals en canya tendra
- Classificació dels instruments
- Noció preliminar a la construcció en canya

2.^{on} Quadern: Instrument membranòfon: EL NUNUT

3.er Quadern: Instruments idiòfons: PICACANYES, REGUERREC, GUITARRA DE CANYA I CARRANC

4.^{at} Quadern: Instruments aeròfons: MUSSOLERA, MOLINET, ROSSINYOL I FLAUTA DE DOLÇAINA

5.e Quadern: BUFACANYES

INTRODUCCIÓ

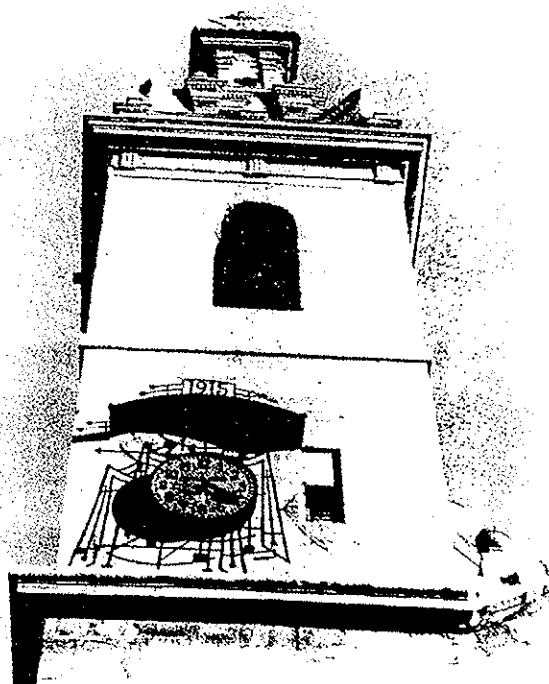
Un instrument musical és un utensili, una màquina que produeix sons; això vol dir que qualsevol eina que utilitzem amb aquesta finalitat la considerarem com un instrument musical. No importa que la seua construcció no haja tingut finalitat musical, el que importa és l'ús que fem de l'instrument en qüestió. La botella d'anís, per exemple, està construïda amb la finalitat d'emmagatzemar aquest licor però, per tradició s'ha utilitzat també per fer acompanyaments rítmics amb les rondalles; per tant aquesta botella, a més de la seua funció original, és també un instrument musical.

Tots els instruments, dels quals ací anem a indicar-ne la construcció, són tradicionals valencians, la qual cosa vol dir que són un producte cultural que ha estat transmés de generació en generació i, per tant, és un testimoni de les formes i els costums, de la manera de viure de la societat concreta on vivim. La canya ens pot servir d'exemple puix ací abunda, n'hi ha per tot arreu, i els valencians l'hem utilitzada des de fa segles, tant en el camp com en la casa i, com a conseqüència, tenim una gran diversitat d'instruments musicals construïts en canya.

Però el tipus de vida actual ha fet que molts dels instruments musicals tradicionals s'hagen oblidat o hagen desaparegut. I aquest oblit s'ha produït justament en els darrers anys ja que els nostres pares, o millor els nostres avis, coneixien i es construïen alguns dels instruments dels quals anem a parlar. Cal doncs no oblidar aquesta artesanía musical que és molt important en la vida cultural del nostre poble.

Totes les societats sempre han estat envoltades per sorolls i músiques que han fet peculiar la forma de vida: els primitius i avui les societats indígenes estaven envoltades en sorolls de percussió (tan-tam, troncs percutits...). Al País Valencià, les campanes han estat presents des de fa molts segles per a comunicar-nos esdeveniments, hores, noves; el picaporta ens revela la presència de l'home; la gran quantitat de joguets infantils revelen l'amor cap als infants i així podríem estar una llarga estona nomenant instruments musicals, fruit de la forma de viure al llarg del temps del poble valencià.

Molts d'aquests instruments els compartim amb altres països, fins i tot, d'altres continents. Però potser per la gran història comuna que hem tingut, fa que els compartim amb més incidència amb les nacionalitats filles de la Corona d'Aragó. Amb aquestes hem compartit, durant segles, instruments com la dolçaina i el tabal, la simbomba, els bastonets, cascabels, postisses, o el mateix picacanyes.

DIVERSOS USOS VALENCIANS

A l' País Valencià, la canya ha estat present i conreuada al llarg de sequiols i rius des de fa molts segles, i els valencians hem sabut aprofitar-la per a les nostres necessitats quotidianes.

El llaurador ha usat moltíssim la canya per falcar tarongers, per fer barraquetes on s'enredren les tomaqueres o la bajoqueta, o tan sols obrint una punta amb la finalitat de collir figues. A més a més, les parets de les ceberes on emmagatzemaven les cebes eren construïdes amb canyes perquè correguera ben bé l'aire i no es podria el fruit.

La casa on vivia el llaurador de l'Horta era la barraça, la qual tenia el sostre bàsicament de canya; si hi havia cel ras era de canyís (fins fa molt poquet, tots els cels rasos estaven fets així) i, a més, si volien tancar algun terreny ho feien amb canyes. Fins i tot, tenien en moltes barraques mobles d'aquest material: prestatgeries, cadires de braços, etcètera.

Les graneres tenien el mànec de canya, i també hi havien desenteranyinadores amb canyes llargues. Així mateix, n'usaven per encalar les zones més altes de les parets nugant un pinzell a la punta.

Les nostres fonts, quasi totes, solien tenir un canut de canya per on ens regalaven l'aigua fresca i neta.

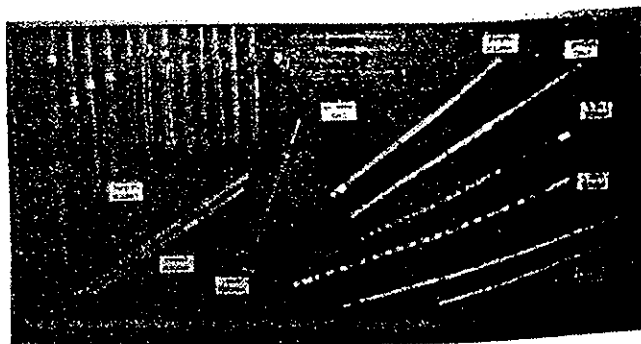
I també, s'ha aprofitat per fer juguets com aquell que tots hem construït: amb una fulla de canya feiem un vaixell i el botàvem al mig de la sèquia, el seguïem i quan era frenat per algun impediment, l'ajudàvem a reprendre la navegació fins que ens cansàvem o se'ns enfonsava.

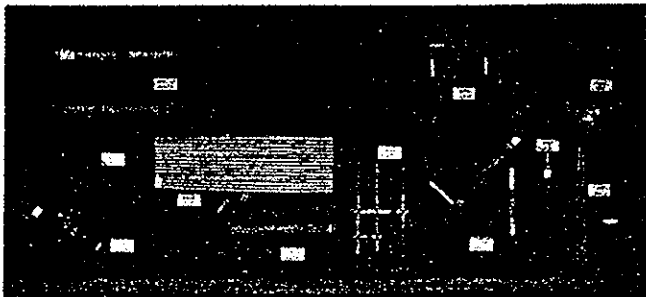

INSTRUMENTS MUSICALS EN CANYA

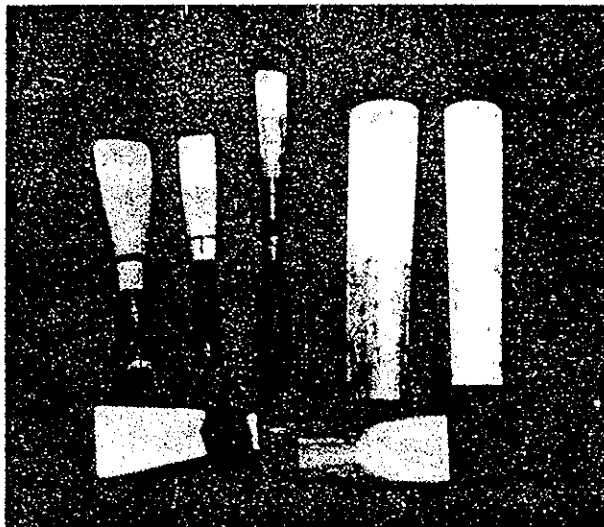
Com que la canya és una planta que creix per tot el món, instruments musicals de canya s'en troben en tots els continents.

Carlos Blanco, uruguaià resident a València, ha dedicat tota la seua vida a recollir instruments musicals en canya i bambú, i ha creat el «Museu Etnològic d'Instruments Musicals en Canya i Bambú». Compta en aquest museu amb més de 700 instruments, arreplegats per tot el món. Això pot donar-nos idea de la importància

d'aquest material per a la construcció d'instruments musicals.

A més a més, tinguem en compte que les llengüetes dels instruments que n'usen, estan construïdes en canya: clarinet, saxo, oboè, fagot i dolçaines, entre altres.

Al País Valencià he arreglat fins ara, quinze instruments en canya dels quals n'anem a construir deu: nunit, picacanyes, reguerrec, guitarra, carranc, mussoleira, molinet, rossinyol, flauta de dolçaina i bufacanyes. N'he trobat d'altres, però encara no en tinc clar el funcionament o els orígens.

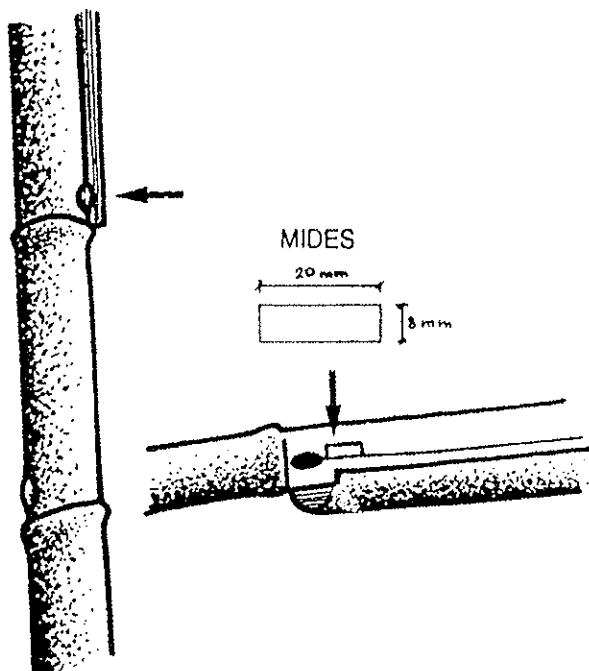
Dels cinc que resten, dos estan construïts en canya tendra i cal tenir en compte que quan se sequen ja no sonen. Són els següents: full o tel i mosca. Els altres tres són la castanyeta, la canya de dolçaina i la flauta infantil.

INSTRUMENTS MUSICALS EN CANYA TENDRA

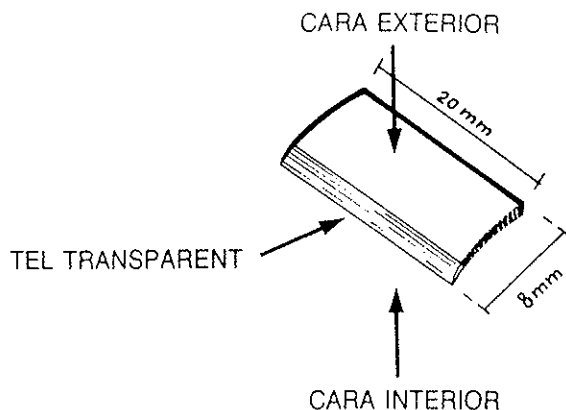
1. Full o tel

És un trocet de fulla de canya; els experts se'l posen en la boca i imiten el cant dels paixarells, gafarrons, cadneres o titets.

Cal tallar l'instrument d'una part determinada de la fulla completament verda (a poc que estiga secant-se ja no val): totes les fulles estan unides a la canya en el mateix nuc i, com es rodó, la fulla pega la volta i munta damunt de la mateixa fulla. Doncs bé, triarem una canyeta d'un centímetre de grossa, li llevarem la part de fulla que munta i deixarem al descobert la vora amagada.

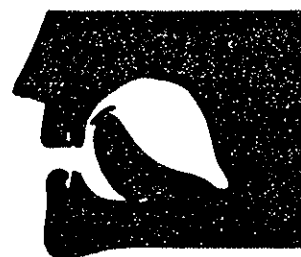

A continuació, fixant-nos en les mides de la figura, ho tallarem amb una navalla: primer els laterals i després la part més llarga.

Per fer-la sonar ens la posarem a la boca entre la llengua i el principi del paladar prop de les dents; la vora que té el tel transparent ens la col·locarem mirant cap a fora de la boca i la cara interior sobre la punta de la llengua.

Bufant entre el paladar i el full podreu imitar tots els pardalets que hem nomenat abans. Però no penseu que és fàcil, cal tenir una persona al costat que sàpia usar-ho per tal que us indique com bufar.

2. Mosca

Aquest instrument imita el soroll que fan alguns insectes quan volen: la mosca, el moscardó, l'abella, etcètera.

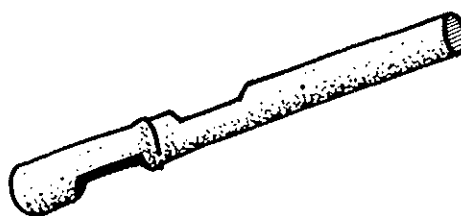
De la punta d'una canya tendra traurem la primera fulla, buidarem l'interior i bufarem per l'extrem gros. En poc que ho proveu, de seguida sonarà. Fent-ne sonar moltes alhora es pot imitar el soroll d'un eixam d'abelles.

INSTRUMENTS QUE NO ANEM A CONSTRUIR

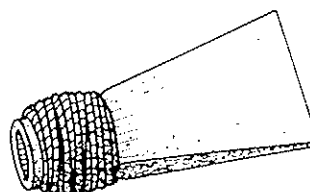
1. Castanyeta

La castanyeta imita el toc de les castanyetes de fusta o postisses. Com que l'instrument té el mateix sistema sonor que el picacanyes, construirem solament aquest últim. La castanyeta, a diferència del picacanyes, té els dos extrems percutibles.

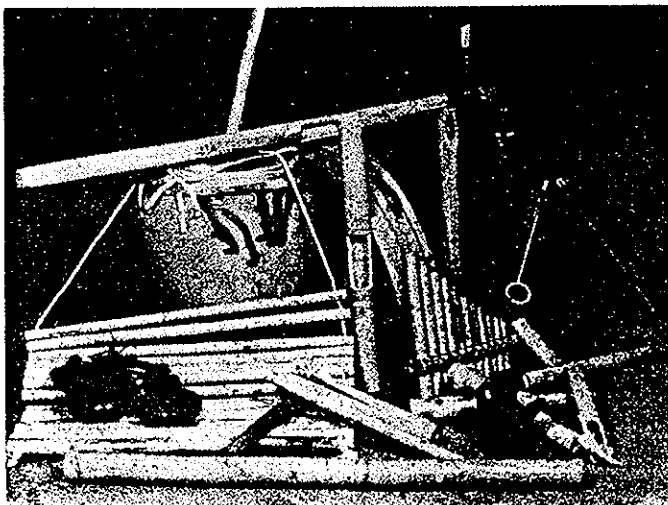
2. Canya de dolçaina

És la part on es produeix el so en la dolçaina, però també ha estat usat pels caçadors en l'Albufera com a reclam perquè imita el grallar dels ànecs.

3. Flauta infantil

És una flauta igual que la flauta de dolçaina la qual construirem més avant, però tal com la feien els xiquets. Com que no solien tenir coneixements musicals, els donava el mateix que fora més llarga o més curta i amb més o menys forats. Tan sols calia que fera diferents sons.

CLASSIFICACIÓ DELS INSTRUMENTS

Els instruments musicals es classifiquen d'acord amb allò que produeix el so. De vegades, aquest so es produït per cordes, membranes, vent, fins i tot produint-se en el mateix cos de l'instrument. Anem doncs a classificar-los en quatre grans apartats:

1. Instruments aeròfons:

Són aquells en què el so es produeix a partir d'una bufada. Dins d'aquest grup han estat tradicionals valencians el bufacanyes, la mussolera, la dolçaina, la flauta de dolçaina, el reclam de pinyol, l'esmolet, la trompeta d'escombraire o agutzil, la mosca, el full o tel, la flauta infantil, el molinet, el rossinyol (de canya i d'argila), el corn, el xiulit, el gall, la flauta de pastor i dolçaina de pastor, el flabioli, la turuta i tots aquells més recents i més desenrotllats que s'usen a les bandes de música.

2. Instruments membranòfons:

Són instruments que porten membranes a partir de les quals es produeix el so, bé percutint-les amb la mà, amb una baqueta o fregant-les. Dins de la nostra música comptem amb instruments com el tabal, la simbomba, el nunut, i la pandereta a més del bombo, caixa i timbals usats per les bandes de música.

3. Instruments cordòfons:

Són aquells en què el so és produït a partir de cordes tensades. Dins d'aquest grup podem nomenar, com a instruments que han estat tradicionals al País Valencià, la guitarra, la bandúrria, el llaüd, i el guitarró. (Aquest últim únicament valencià). Tots junts, són els instruments bàsics de les rondalles valencianes.

4. Instruments idiòfons:

És el grup més ric i menys desenvolupat puix la majoria d'aquests instruments no tenen possibilitats melòdiques i es limiten a fer sorolls determinats. Són aquells instruments el cos dels quals és ja per si mateix sonor. Tenim la campana, el picaporta, les esquelles i picarols, el carranc, la carraca, el picacanyes, els bronzidors, el requetxec, les matraques, el reguerrec (de canya i de fusta amb platets), la guitarra de canya i de fusta, els ferrets, la botella llaurada, les postisses i molts altres, els quals formen o han format part de la nostra vida i dels nostres costums.

NOCIONS PRELIMINARS A LA CONSTRUCCIÓ EN CANYA

Abans de començar a construir amb aquest material convé conèixer una sèrie de nocions, tècniques i dades que, gràcies a l'experiència, he pogut anar constatant i que vosaltres podeu estalviar-vos.

1. Quan elegim la canya per fer instruments hem de tenir en compte que si ho fem en canya verda sonarà bé però serà molt fàcil que es trenque doncs és molt mollà. La canya es fa dura en secar-se.

2. L'instrument fet en canya verda en anar secant-se perdrà les mides que li donen en un principi. Cal fer-los sempre en canya seca i amb el nacre sencer i ben brillant, és la més dura i més bonica.

3. La canya quan ha estat mol de temps al sol es fa gris i perd el nacre, no val res, ja que està cremada i es trenca fàcilment.

4. Quan serrem la canya hem d'anar girant-la en el mateix sentit de les agulles del rellotge, ja que si no ho fem així s'estella.

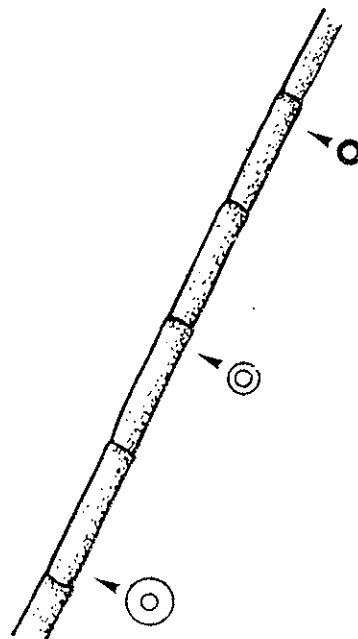
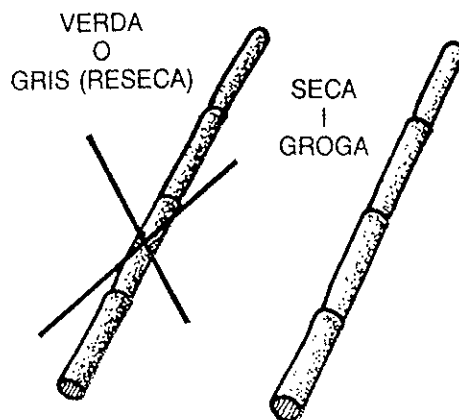
5. No escatarem mai el nacre. Si ho fem, l'instrument pedrà brillantor i resistència. Hem de tenir en compte que el nacre és la part més dura de la canya.

6. Aneu amb compte: les punxades de canya són molt doloroses.

7. La grossor de les parets de la canya pot ser de diferents tamanyes segons la canya i la part d'aquesta. Caldrà, doncs, no caure en els extrems: el primer i segon canut de la part de la soca solen tenir les parets massa grosses i quan més a l'extrem oposat seran cada vegada més primes.

8. En sentit longitudinal no és necessari serrar. Com la malla de la canya va en aquest sentit, caldrà utilitzar algun sistema que aprofite l'esgarrany (sistema utilitzat en la construcció del carranc i el molinet).

9. Atenció! El tall longitudinal del nacre talla de vegades més que una navalla.

Autor: **Xavier Ahuir**
Fotografies: **Ramón Espinosa** (E.M.F.P.)
Coordinadors dels Tallers de Música Popular: **Vicent Torrent i Josemi Sánchez**
Disseny, il·lustracions i maqueta: **Interlínea**
Impremta: **Floasa**

És una publicació de Tallers de Música Popular-Programes d'Alumnes. Direcció General de Centres i Promoció Educativa

D.L.: V-1.982 - 1989.

XAVIER AHUIR (Pedagog i músic). Ha estat dedicat a la investigació dels instruments musicals tradicionals al País Valencià i com a conseqüència ha creat un museu on exposa més de setanta instruments, alguns dels quals reconstruïts a partir de documents i dades facilitades pels més vells. Per altra banda ha publicat un mètode de dolçaina on inclou exercicis i partitures per a l'aprenentatge complet d'aquest instrument.